

Wokół genezy stanu wojennego. Studium historyczno - prawne

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie czytelnikowi przyczyn oraz okoliczności, które doprowadziły do powstania i promulgacji dekretu z dnia 12 grudnia 1981 roku o stanie wojennym zawierającym przepisy karne będące podstawą odpowiedzialności za niestosowanie się do rygorów stanu wojennego. Przedstawione fakty oparte są na ustaleniach dowodowych poczynionych przez prokuratorów Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Katowicach w toku śledztw prowadzonych w sprawach o bezprawne wprowadzenie stanu wojennego oraz czynów zabronionych dokonanych przez przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości w efekcie stosowania dekretu o stanie wojennym. Pierwsza część opracowania ukazuje przyczyny i reakcję władzy na wybuch niezadowolenia społecznego, który miał miejsce na przełomie lipca i sierpnia 1980 roku. Uznając, że niepokoje społeczne ze względu na swój zasięg nie mogą być skutecznie stłumione, władze podjęły grę z wyłonionymi w toku akcji strajkowej przedstawicielami organizacji związkowych i społecznych. Zawierając porozumienia sierpniowe strona partyjna i rządowa publicznie deklarowały chęć wywiązania się z zawartych umów społecznych, jednocześnie jednak podjęto niejawne działania mające na celu likwidację niezależnych od władz komunistycznych organizacji związkowych i społecznych. Koncepcje trybu i sposobu przywrócenia omnipotencji władzy komunistycznej wielokrotnie zmieniały się. Swój ostateczny kształt znalazły w dekreście z dnia 12 grudnia 1981 roku o stanie wojennym. Poza sporem jest to, że w toku uchwalania i promulgacji tego aktu prawnego doszło do licznych naruszeń prawa. Najistotniejszym z nich był fakt, że faktycznie przedmiotowy dekret został opublikowany w sposób prawem wymagany dopiero w dniu 18 grudnia 1981 roku. Uchybienie to było tak oczywiste i tej wagi, że według naszej oceny stosowanie przepisów karnych zawartych w tym dekreście w stosunku do czynów popełnionych przed dniem promulgacji samo w sobie stanowiło przestępstwo jako, że naruszało jedną z fundamentalnych zasad prawa karnego, a mianowicie nie działania prawa wstecz. Podjęte przez nas czynności mające doprowadzić do postawienia w stan oskarżenia tych prokuratorów i sędziów, którzy naruszyli prawo stosując przepisy dekretu o stanie wojennym z przyczyn formalnych zakończyła się niepowodzeniem.

Latem w 1980 roku w PRL doszło do fali strajków robotniczych, które swoim zasięgiem objęły głównie tereny południowo-wschodnie kraju. Bezpośrednią przyczyną tych protestów było wprowadzenie z dniem 1 lipca 1980 roku cen komercyjnych na niektóre

gatunki mięsa w stołówkach i bufetach zakładowych. Początkowo strajki miały miejsce w Lublinie, Sanoku, Tarnowie, Tarnobrzegu, ale także w Warszawie, Ursusie i Poznaniu. W drugiej połowie lipca strajkowały już niemal wszystkie zakłady Lubelszczyzny. W drodze negocjacji prowadzonych przez delegację partyjno-rządową, z Mieczysławem Jagielskim na czele, z przedstawicielami poszczególnych zakładów doszło do ustępstw ze strony strajkujących. Było to spowodowane ustępstwami strony rządowej, która gasiła strajki podwyżkami wynagrodzeń. W wyniku tego strajki zakończono do 19 lipca t.r. w Lublinie, a następnie do 23 lipca w Stalowej Woli.

Dnia 14 sierpnia 1980 r. rozpoczął się strajk w Stoczni im. Lenina w Gdańsku, który następnie objął kolejne zakłady na Wybrzeżu. Przyczyną wybuchu protestu było zwolnienie z pracy w stoczni suwnicowej Anny Walentynowicz – działaczki nieuznawanych przez władze PRL Wolnych Związków Zawodowych. Na czele strajku stanął Lech Wałęsa. Komitet strajkowy wysunął szereg żądań, w tym m.in. przywrócenie do pracy zwolnionej Anny Walentynowicz, zgodę na budowę pomnika ofiar Grudnia' 70, podwyżkę płac i podniesienie zasiłków rodzinnych. Fala strajków opanowała następnie kolejne zakłady stoczniowe Wybrzeża i zakład komunikacji miejskiej w Trójmieście. Pomimo tego, że w 16 sierpnia 1980 r. Dyrekcja Stoczni uznała częściowo żądania strajkujących, pod wpływem pozostałych strajkujących zakładów Wybrzeża akcję strajkową kontynuowano.

W nocy z 16/17 sierpnia 1980 r. w Gdańsku doszło do zawiązania Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego – skupiającego 156 zakładów pracy. Na czele MKS stanął Lech Wałęsa – jako Przewodniczący jego Prezydium, w skład którego m.in. weszli: Joanna Gwiazda, Andrzej Gwiazda oraz Bogdan Lis. Z 17 na 18 sierpnia 1980 r. MKS ogłosił dwadzieścia jeden postulatów, w tym najważniejszy jakim było utworzenie niezależnych wolnych związków zawodowych. MKS-y powstały także w innych strajkujących Zakładach Wybrzeża, w tym m.in. w Szczecinie.

W związku z zaistniałą sytuacją do kraju z urlopu wrócił ówczesny I Sekretarz KC PZPR Edward Gierek, a do Trójmiasta skierowano komisję rządową pod przewodnictwem Wicepremiera Tadeusza Pyki. Komisja ta nie uzyskała zaplanowanego efektu jakim było porozumienie ze strajkującymi, stąd w dniu 21 sierpnia 1980 r. skierowano tam kolejną komisję, której przewodził Mieczysław Jagielski. Od 23 sierpnia 1980 r. podjęto rozmowy z gdańskim MKS, a w tym czasie druga komisja rządowa pod przewodnictwem Kazimierza Barcikowskiego negocjowała z MKS w Szczecinie. Tymczasem akcja strajkowa objęła cały kraj. W dniu 29 sierpnia t.r. w ramach solidarności z Wybrzeżem rozpoczęła się akcja strajkowa w KWK „Manifest Lipcowy” w Jastrzębiu. W wyniku prowadzonych negocjacji

między stroną rządową PRL a komitetami strajkowymi, pod wpływem stale rosnącego poparcia dla MKS-ów w kraju podpisano tzw. porozumienia sierpniowe, w dniu 30 sierpnia 1980 r. w Szczecinie w dniu 31 sierpnia 1980 r. w Gdańsku, a 3 września 1980 r. w Jastrzębiu-Zdroju.

6 września 1980 r. na posiedzeniu VI Plenum KC PZPR pod pozorem nagłej choroby Edwarda Gierka usunięto z funkcji I Sekretarza KC PZPR. Jego następcą został Stanisław Kania. Do Biura Politycznego KC PZPR dokooptowano jako nowych członków: Kazimierza Barcikowskiego i Andrzeja Żabińskiego.

W wyniku akcji strajkowych jakie miały miejsce, m.in. na terenie Warszawy, Łodzi, Lublina i Poznania na początku września 1980 r. doszło do przekształcenia MKS-ów w Międzyzakładowe Komitety Założycielskie. W wyniku strajku w Hucie Katowice strona rządowa, w trakcie negocjacji ze strajkującymi uznała, że treść porozumień sierpniowych stanowi podstawę do tworzenia wolnych związków zawodowych na terenie całego kraju. Oznaczało to, wyłom w tworzeniu związków zawodowych jako organizacji pozostających pod pełną kontrolą PZPR i jej koalicjantów.

17 września t.r. na ogólnopolskim spotkaniu przedstawicieli MKZ, Międzyzakładowych Komitetów Robotniczych i Międzyzakładowych Komisji Robotniczych w Gdańsku zapadła decyzja o utworzeniu nowego ogólnopolskiego związku zawodowego. Związek ten na wniosek Karola Modzelewskiego przyjął nazwę Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”. Kilka dni potem przyjęty został statut Związku, a w dniu 24 września 1980 r. w Sądzie Wojewódzkim w Warszawie złożono wniosek o jego rejestrację.

Dnia 21 września 1980 r. ukonstytuował się w Warszawie Komitet Założycielski NSZZ Rolników, a dzień później przedstawiciele sześciu ośrodków akademickich opracowali statut powołanego w tym dniu (22 września) Niezależnego Zrzeszenia Studentów.

Pomimo tego, że PZPR formalnie zaakceptowała sytuację związaną z powstaniem niezależnych związków zawodowych to tak naprawdę nigdy nie zaakceptowała ich istnienia. Stąd też stale wywoływano kolejne konflikty mające na celu zdezawuowanie lub ograniczenie uzyskanych praw pracowników będących członkami NSZZ „Solidarność”.

Działania podejmowane przez władze państwowe mające na celu uniemożliwienie zarejestrowania nowych niezależnych związków spowodowały, że w dniu 27 września 1980 r. Krajowa Komisja Porozumiewawcza podjęła decyzję o przeprowadzeniu w dniu 3 października jednogodzinnego strajku generalnego – jako protestu przeciwko opieszałości we wprowadzaniu w życie porozumień sierpniowych. W wyniku postępowania przed Sądem

Wojewódzkim w Warszawie w dniu 24 października t.r. doszło do rejestracji NSZZ „Solidarności”, z tym że sędzia Zdzisław Kościelniak wprowadził poprawki do statutu o uznaniu przez Związek „przewodniej roli” PZPR i międzynarodowych sojuszy, których NSZZ „Solidarność” nie przyjęła. KKP zarządziła na dzień 12 listopada t.r. stan gotowości strajkowej. Taka zdecydowana postawa Związku doprowadziła do ustępstw, a w dniu 10 listopada t.r. Sąd Najwyższy rozpoznał odwołanie Związku, uchylając zaskarżone zmiany w statucie i dokonał rejestracji statutu NSZZ „Solidarność” w wersji zawartej we wniosku wraz z załącznikami.

Pod koniec listopada 1980 r. doszło do nowego konfliktu władz państwowych z NSZZ „Solidarność”. Przyczyną tego było ujawnienie dokumentu Prokuratora Generalnego Lucjana Czubińskiego przesłanego do Prokuratorów Wojewódzkich. Pismo nazwane „Uwagami o dotychczasowych zasadach ścigania uczestników nielegalnej działalności antysocjalistycznej” nakazywało sprawniejsze zbieranie dowodów przestępstw jakie mieli rzekomo popełniać w/w działacze. Celem takiego działania miało być oskarżanie tych osób o działalność antypaństwową. Dokument ten został w połowie listopada wyniesiony przez pracownika powielarni Prokuratury Generalnej Piotra Sapęło i przekazany działaczowi NSZZ „Solidarności” Janowi Narożniakowi. W dniu 20 listopada dokonano przeszukania siedziby Regionu Mazowsze, a następnego dnia aresztowano w/w osoby. W związku z powyższą akcją kierownictwo mazowieckiej „Solidarności” w dniu 24 listopada zażądało zwolnienia zatrzymanych pod groźbą strajku. Po trzech dniach władze zwolniły aresztowanych, toteż akcję strajkowa wstrzymano.

Na początku 1981 r. rozgorzał konflikt o wolne soboty. Zgodnie z treścią porozumień jastrzębskich od dnia 1 stycznia 1981 r. wszystkie soboty miały być wolne od pracy. Początkowa zgoda Rady Ministrów na takie rozwiązanie uległa zmianie, a w końcu ograniczono liczbę wolnych sobót jedynie do dwudziestu pięciu w skali roku. W związku z tym 28 stycznia 1981 r. kierownictwo NSZZ „Solidarność” podjęło decyzję o przeprowadzeniu w dniu 3 lutego ogólnopolskiego strajku ostrzegawczego. W wyniku tak zdecydowanej postawy Związku w trakcie negocjacji pomiędzy KKP a delegacją rządową w dniu 30 stycznia 1981 r. w Rzeszowie uzgodniono, że w 1981 r.: co czwarta sobota będzie pracująca, a sporne soboty z 10 i 24 stycznia będą dniem wolnym od pracy, pod warunkiem odpracowania ich w lutym. Kompromis ten spowodował odwołanie zaplanowanego strajku ostrzegawczego.

W marcu 1981 r. na tle odmowy rejestracji NSZZ „Solidarności Wiejskiej” doszło do kolejnego kryzysu. W dniu 5 marca działacze „Solidarności Wiejskiej” uzyskali obietnicę

przedstawienia swoich postulatów na następnej sesji Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy. Pomimo tego w dniu 8 marca rolnikom z tego Związku odmówiono prawa do udziału w Wojewódzkim Zjeździe Delegatów Wojewódzkich Związków Kółek i Organizacji Rolniczych. W związku z powyższym oraz kolejną odmową uznania „Solidarności Wiejskiej” przez Komitet Wojewódzki ZSL Związek ten ogłosił na dzień 16 marca t.r. strajk okupacyjny w gmachu KW ZSL w Bydgoszczy. Nadto powołano Ogólnopolski Komitet Strajkowy NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”, który domagał się legalizacji Związku. Strajk NSZZ RI „Solidarność” poparł MKZ NSZZ „Solidarność” z Bydgoszczy. W czasie tego strajku zwołana została oczekiwana od lutego t.r. sesja Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy. W dniu 19 marca 1981 r. na sesję przybyli Jan Rulewski przewodniczący bydgoskiego MKZ-u i Michał Bartoszcze delegat OKS NSZZ RI „Solidarność”. Osoby te miały przedstawić przyczyny strajku w KW ZSL w Bydgoszczy oraz problemów rolnictwa indywidualnego. Wbrew obietnicom radni przegłosowali wniosek o przeniesienie tych wystąpień na kolejną sesję WRN. Oszukani w ten sposób członkowie „Solidarności” zagrozili okupacją budynku Urzędu Wojewódzkiego. Reakcją na to była decyzja o blokadzie przez Milicję budynku WRN. Obecnych na sali związkowców wezwano do jej opuszczenia, a z pomieszczenia gdzie znajdowała się delegacja „Solidarności” wyprowadzono większość radnych. Następnie do sali wkroczyli funkcjonariusze MO i ZOMO i przy użyciu siły wyprowadzili pozostałe osoby z budynku. W trakcie interwencji dotkliwie pobito Jana Rulewskiego, Michała Bartoszcze i Mariusza Łabentowicza (członka prezydium MKZ). W odpowiedzi na te wydarzenia KKP w dniu 24 marca 1981 r. ogłosiła decyzję o strajku powszechnym.

27 marca 1981 r. odbył się w całym kraju czterogodzinny powszechny strajk ostrzegawczy, jeden z największych w historii polskiego ruchu robotniczego.

W dniu 1 kwietnia 1981 r. KKP odwołała strajk generalny po uprzednim uzyskaniu ze strony rządowej „wyrazów ubolewania” z powodu wydarzeń bydgoskich. Premier gen. Wojciech Jaruzelski spotkał się z Prymasem Stefanem Wyszyńskim, który przedstawił stanowcze poparcie Kościoła dla działań NSZZ „Solidarność”. Dwa dni potem gen. Wojciech Jaruzelski i Stanisław Kania odbyli w Brześciu tajne spotkanie z przedstawicielami BP KC KPZR Jurijem Andropowem i Dmitrijem Ustinowem, na którym uzyskali pełne poparcie dla działań podejmowanych wobec NSZZ „Solidarność”.

Po odbytym spotkaniu w Brześciu, w dniu 7 kwietnia 1981 r. zakończono trwające od 16 marca t.r. ćwiczenia wojsk Układu Warszawskiego „Sojuz 81”. Ćwiczenia te, które

faktycznie miały charakter wyłącznie sztabowy, stanowiły wyraz poparcia dla PZPR i rządu PRL, a jednocześnie były manifestacją siły wobec działań NSZZ „Solidarność”.

Dnia 28 maja 1981 r. zmarł Prymas Polski kardynał Stefan Wyszyński. Jego następcą został abp Józef Glemp. 3 sierpnia 1981 r. doszło do kolejnego konfliktu NSZZ „Solidarność” z władzami państwowymi. W centrum stolicy, w proteście przeciwko stale pogarszającej się sytuacji w zaopatrzeniu, Region Mazowsze NSZZ „Solidarność” zorganizował przejazd autobusów i ciężarówek. Mimo braku wcześniejszych zastrzeżeń do tej formy akcji protestacyjnej Milicja zablokowała przejazd kolumny celem uniemożliwienia jej dojazdu do siedziby KC PZPR. Spowodowało to blokadę ulic miasta na okres dwóch dni.

W dniach 5–10 września oraz od 26 września do 7 października 1981 r. odbył się w Gdańsku I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność”. W uchwalonym na nim programie stwierdzono, że Związek jest organizacją wielopoglądową, reprezentującą pracowników i broniącą ich interesów. Domagano się powszechnego prawa do pracy, jasnego podziału kompetencji organów państwa, demokratyzacji życia publicznego i doboru kadr kierowniczych według rzeczywistych kwalifikacji. Przedstawiono postulat rozwiązywania wszelkich spraw spornych na drodze dialogu. Zjazd uchwalił także „Posłanie do ludzi pracy Europy Wschodniej”. W dokumencie tym zawarto poparcie dla działaczy z państw bloku wschodniego dążących do stworzenia niezależnych związków zawodowych.

Tymczasem w dniach 4–12 września 1981 r. odbyły się manewry wojsk Układu Warszawskiego pod kryptonimem „Zapad 81”. Ćwiczenia te pod przewodnictwem Ministra Obrony ZSRR miały miejsce na terenie ówczesnych Republiki Ukrainy, Litwy, Łotwy oraz na Bałtyku. Fakt przeprowadzenia takich ćwiczeń na taką skalę oraz w terminie i niedalekiej odległości, gdzie obradował I Krajowy Zjazd NSZZ „Solidarność” w hali „Oliwi” nie był przypadkowy.

W dniu 4 listopada 1981 r. doszło do spotkania trójki: Prymas Józef Glemp, Lech Wałęsa i gen. Wojciech Jaruzelski. Władze państwowe podjęły próbę przekonania NSZZ „Solidarność” do udziału w projekcie Frontu Porozumienia Narodowego. Lech Wałęsa odrzucił tę propozycję jako oczywistą próbę zrzucenia odpowiedzialności za sytuację kraju na takie Porozumienie.

Próba generalną skuteczności działań podejmowanych przez resort spraw wewnętrznych była pacyfikacja strajku w Wyższej Szkole Pożarnictwa w Warszawie. W dniu 2 grudnia 1981 r. oddziały ZOMO wspierane desantem powietrznym spacyfikowały trwający od 25 listopada t.r. strajk. W tym dniu ogłoszono we wszystkich jednostkach MSW stan podwyższonej gotowości.

W dniach 3–4 grudnia 1981 r. w Radomiu obradowała Komisja Krajowa NSZZ „Solidarność” w rozszerzonym składzie. W trakcie obrad nastąpiła radykalizacja postaw, pojawiły się głosy domagające się wotum nieufności dla rządu, wezwania do podjęcia konfrontacji, ogłoszenia dwudziestoczterogodzinnego strajku w wypadku udzielenie rządowi przez Sejm PRL nadzwyczajnych uprawnień, a strajku powszechnego w wypadku zastosowania przez rząd tych środków. Dwa dni potem II Walne Zebranie Delegatów Regionu Mazowsze wezwało do przeprowadzenia w dniu 17 grudnia t.r. w centrum stolicy marszu protestacyjnego skierowanego przeciwko polityce ekipy gen. W. Jaruzelskiego.

W dniach 11–12 grudnia 1981 r. odbyło się ostatnie przed stanem wojennym posiedzenie Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”.

Przedstawione wyżej działania PZPR stanowiły wyłącznie zewnętrzny przejaw jej działalności wobec niezależnych związków zawodowych, a w szczególności NSZZ „Solidarność”. Zachowanie polegające na wyrażeniu zgody na kompromis z opozycją, było w rzeczywistości pozorem spowodowanym brakiem realnych możliwości, jak i planów natychmiastowej reakcji. Tylko na zewnątrz, do wiadomości powszechnej, władze komunistyczne wykazywał szacunek dla partnera politycznego.

Tymczasem już od samego początku wydarzeń z sierpnia 1980 r. w sposób tajny przygotowywano plany i harmonogramy działań, których celem była likwidacja przeciwnika skupionego głównie wokół NSZZ „Solidarność”.

16 sierpnia 1980 r. ówczesny Minister Spraw Wewnętrznych gen. Stanisław Kowalczyk wydał „Dyrektywę dotyczącą działalności jednostek resortu spraw wewnętrznych na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego prowokacyjną działalnością grup antysocjalistycznych i żywiłowych wystąpień”. W dokumencie tym uznano wprost, że wystąpienia robotnicze m.in. na Wybrzeżu mają charakter antysocjalistyczny, a więc skierowany przeciwko ustrojowi PRL. Wobec powyższego określone zostały szczegółowe zadania resortu mające doprowadzić do przeciwdziałania prognozowanym zagrożeniom dla bezpieczeństwa wewnętrznego PRL.

Tego samego dnia (16 VIII) Zarządzeniem Nr 031/80 Ministra Spraw Wewnętrznych powołany został Sztab MSW do kierowania operacją „Lato 80”. Jako przyczynę powołania tego organu wskazano narastające napięcia społeczne wyrażające się okresowymi przerwami w pracy wielu zakładów produkcyjnych i przedsiębiorstw komunalnych. Tak więc, pokojowe strajki robotnicze uznano jako groźne dla bytu państwa komunistycznego. W związku z tym centrala MSW oraz Komendy Wojewódzkie MO miały zintensyfikować działania

zmierzające do zapewnienie bezpieczeństwa ładu i porządku publicznego. Kierownikiem Sztabu mianowano Podsekretarza Stanu w MSW gen. Bogusława Stachurę. Głównym zadaniem Sztabu miało być koordynowanie działań w ramach akcji „Lato 80”. Na poziomie województw właściwi Komendanci MO, po uzgodnieniu z Kierownikiem Sztabu, mieli powołać Sztaby KWMO.

Pierwszą decyzją nowo powołanego Kierownika Sztabu (Decyzja Nr 1/80 z dnia 16 sierpnia 1980 r.) wprowadzono z dniem 17 sierpnia 1980 r. stan wzmożonej czujności w jednostkach resortu oraz powołano trzy zespoły:

- Zespół Rozpoznania i Działań Operacyjno – Politycznych,
- Zespół Bezpieczeństwa i Porządku Publicznego,
- Zespół Zabezpieczenia Technicznego i Materiałowego.

Decyzją Nr 2/80 z dnia 21 sierpnia 1980 r. Kierownik Sztabu gen. Bogusław Stachura polecił wprowadzić gotowość do rozwinięcia baz biwakowych zdolnych do przyjęcia pięciuset funkcjonariuszy resortu w następujących jednostkach: Pomorskiej Brygadzie Wojsk Ochrony Pogranicza, Sudeckiej Brygadzie WOP, Karpackiej Brygadzie WOP oraz Warszawskiej i Śląskiej Brygadzie Zmotoryzowanej Nadwiślańskich Jednostek Wojskowych MSW.

Pięć dni później, w czasie gdy doszło do wznowienia rozmów strony rządowej z MKS-em w Gdańsku, wprowadzono stan pełnej gotowości do działań sił resortu spraw wewnętrznych co przejawiało się m.in. odwołaniem wszystkich funkcjonariuszy i pracowników MSW z urlopów, wstrzymaniem do odwołania takich urlopów, skoszarowaniem Zmotoryzowanych Oddziałów Milicji Obywatelskiej i słuchaczy wszystkich szkół resortu oraz skoszarowaniem – według uznania Komendantów Wojewódzkich MO - podstawowych sił jednostek Komend Wojewódzkich (Decyzja Nr 3/80 Kierownika Sztabu MSW).

Stan pełnej gotowości odwołano dopiero po podpisaniu w dniu 31 sierpnia 1980 r. porozumień gdańskich (Decyzja Nr 4/80 Kierownika Sztabu MSW z dnia 1 września 1980 r.).

Wydarzenia sierpniowe spowodowały także podjęcie prac nad dokumentacją dotyczącą stanu wojennego w Sekretariacie Komitetu Obrony Kraju.

Komitet Obrony Kraju powołany został ustawą z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz. U. Nr 44, poz. 220 z późn. zm.). Na podstawie art. 5 cytowanej ustawy utworzono Komitet Obrony Kraju jako

Komitet Rady Ministrów do spraw obronności. Do zakresu jego działania należały w szczególności:

- 1) ustalanie generalnych założeń obrony Państwa oraz kierowanie całokształtem spraw dotyczących obronności kraju,
- 2) rozpatrywanie zagadnień dotyczących obronności kraju i wytyczanie kierunków działania w tej dziedzinie,
- 3) ustalanie założeń organizacyjnych Sił Zbrojnych oraz obrony cywilnej,
- 4) koordynowanie działalności naczelnych i terenowych organów administracji państwowej w zakresie obronności kraju.

W skład Komitetu Obrony Kraju wchodził: Przewodniczący, Zastępcy Przewodniczącego, Członkowie i Sekretarz. Przewodniczącym Komitetu Obrony Kraju był Prezes Rady Ministrów, a Zastępcą Przewodniczącego do spraw Sił Zbrojnych i planowania strategiczno-obronnego – Minister Obrony Narodowej. Pozostałych Zastępców Przewodniczącego, Członków i Sekretarza Komitetu Obrony Kraju powoływała Rada Ministrów (art. 6 cyt. ustawy).

W 1980 r. prace KOK bezpośrednio nadzorował jako Sekretarz gen. Tadeusz Tuczapski i podległy mu Szef Sekretariatu KOK gen. Mieczysław Dębicki. Gen. Wojciech Jaruzelski pełnił w w/w organie funkcję Zastępcy Przewodniczącego KOK ds. Sił Zbrojnych i Planowania Strategiczno – Obronnego. Tak więc, organ ten w swym składzie miał głównie przedstawicieli Sił Zbrojnych PRL.

W toku prowadzonych prac nad projektami dokumentów dotyczących wprowadzenia stanu wojennego w Komitecie Obrony Kraju przygotowano do kwietnia 1980 r.: projekt dekretu o ochronie bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego; projekt dekretu o amnestii, projekt dekretu o zmianie na czas stanu wojennego i stanu wojny przepisów w zakresie wymiaru sprawiedliwości, projekt uchwały KOK w sprawie zapewnienia warunków ochrony bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego podczas podwyższania gotowości obronnej państwa i w czasie obowiązywania stanu wojennego oraz projekt rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie zasad i trybu internowania osób zagrażających bezpieczeństwu państwa lub porządkowi publicznemu w czasie obowiązywania stanu wojennego.

Charakterystyczne dla tych projektów było to, że w swej treści odzwierciedlały one pojęcie stanu wojennego w takim rozumieniu, jak ukształtowała go obowiązująca Konstytucja PRL. Przykładowo w art. 1 ust 2 projektu dekretu o ochronie bezpieczeństwa państwa i

porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego wskazano następujące kategorie osób podlegających internowaniu:

- obywatele państw nieprzyjacielskich,
- obywatele innych państw i bezpaństwowcy,
- obywatele polscy.

Tak więc, stan wojenny, jako stan pośredni pomiędzy stanem pokoju a stanem wojny oraz rygory związane z jego wprowadzeniem kierowane byłyby głównie przeciwko osobom innym niż obywatele polscy i obywatele państw bloku wschodniego. Istotnym elementem tak rozumianego internowania było to, że decyzje o jego stosowaniu podejmowałoby wojewodowie lub prezydenci miast stopnia wojewódzkiego, a więc organy o charakterze cywilnym.

Obowiązujący w 1980 r. harmonogram działalności KOK przewidywał, że prace związane z opracowaniem i wydaniem przepisów wykonawczych do w/w projektów zakończone miały być do 31 grudnia 1982 r.

W wyniku podjętych w Sekretariacie Komitetu Obrony Kraju prac nad dokumentacją stanu wojennego, w dniu 7 października 1980 r. Zastępca Szefa Sekretariatu KOK płk Tadeusz Malicki sporządził notatkę urzędową zawierającą analizę przepisów prawnych obowiązujących w kontekście możliwości wprowadzenia stanu wojennego oraz koniecznych kroków legislacyjnych pozwalających na wprowadzenie tego stanu w zgodzie z obowiązującą Konstytucją PRL. Treść tego dokumentu jak i kolejnej notatki z dnia 16 października t.r. zawierała następujące spostrzeżenia i propozycje:

Jedynie dwa przepisy w obowiązującym wówczas prawie regulowały stan wojenny

- art. 33 ust 2 Konstytucji PRL regulujący uprawnienie Rady Państwa do wprowadzenia stanu wojennego na części lub na całym terytorium PRL ze względu na obronność lub bezpieczeństwo państwa,
- art. 237 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. *o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej* (Dz. U. Nr 44, poz. 220 z późn. zm.) ustalający zakres stosowania tych przepisów w czasie stanu wojennego.

Cytowane przepisy określały wyłącznie skutki wprowadzenia stanu wojennego w sferze powszechnego obowiązku obrony PRL, brak było natomiast uregulowań prawnych odnoszących się do funkcjonowania państwa w czasie obowiązywania stanu wojennego, w szczególności określających zasady wprowadzenia tego stanu.

Tak więc, wprowadzenie stanu wojennego nastąpiłoby w drodze wydania przez Radę Państwa uchwały. Natomiast inne jego skutki, niż te wynikające z art. 237 ustawy z dnia 21

listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, wymagałyby uregulowania przepisami ustawowymi – bądź przez Sejm PRL w drodze ustawy, bądź przez Radę Państwa w drodze dekretów. Akty prawne uchwalone w zakresie uregulowania skutków wprowadzenia stanu wojennego, w szczególności w części dotyczącej zawieszenia lub ograniczenia konstytucyjnych praw i swobód obywatelskich, musiałyby być zgodne z Konstytucją PRL. W związku z tym, proponowane regulacje prawne nie mogłyby w szczególności naruszać wymienionych w Rozdziale 8 Konstytucji PRL podstawowych praw i obowiązków obywateli, takich jak: wolność słowa i zgromadzeń, prawa zrzeszania się, nietykalności osobistej, tajemnicy korespondencji. Ustanowienie wyjątków od tych praw mogłoby nastąpić wyłącznie w drodze uchwalenia aktu prawnego rangi ustawy konstytucyjnej. Dlatego też należało albo rozszerzyć uprawnienia Rady Państwa w zakresie wprowadzenia stanu wojennego wynikające z art. 33 Konstytucji PRL, albo wydać odpowiednią ustawę konstytucją zmieniającą przepisy dotyczące podstawowych praw i obowiązków obywateli PRL. Brak takiego rozwiązania spowodowałby, że wprowadzenie stanu wojennego jak i jego skutki naruszałyby obowiązujące prawo. Sposobem na uniknięcie nielegalności wprowadzenia stanu wojennego byłyby nowelizacja obowiązującej Konstytucji PRL, w szczególności poprzez rozszerzenie kompetencji Rady Państwa o: uprawnienie do określenia w czasie stanu wojennego w drodze dekretów poszczególnych nakazów i zakazów naruszających postanowienia w/w aktu prawnego. Zmiany w proponowanym zakresie nastąpić powinny zgodnie z treścią art. 108 Konstytucji PRL, a więc w obecności co najmniej połowy ogólnej liczby posłów, większością co najmniej dwóch trzecich głosów. Przygotowanie odpowiednich projektów aktów prawnych powinno się odbyć w oparciu o wcześniejsze projekty dokumentów związanych z wprowadzeniem stanu wojennego ze względu na szeroko rozumianą obronność kraju w rozumieniu stanu zagrożenie zewnętrznego.

Tak więc, płk Tadeusz Malicki wprost wskazał jakie akty prawne – zarówno o charakterze konstytucyjnym jak i dekretów z mocą ustawy – należało podjąć i wydać dla zachowania zgodności z prawem działań związanych z wprowadzeniem tego stanu.

Druga z cytowanych notatek, po konsultacji w dniu 18 października 1980 r. z Szefem Sekretariatu KOK gen. Mieczysławem Dębickim, została przedstawiona w trzy dni później na spotkaniu w Sztapie Generalnym Wojska Polskiego. W spotkaniu tym wzięli udział: Szef Sztabu Generalnego gen. Florian Siwicki, Sekretarz KOK gen. Tadeusz Tuczapski oraz Szef Sekretariatu KOK gen. Mieczysław Dębicki. Ten ostatni polecił płk. Tadeuszowi Malickiemu opracowanie propozycji trybu wprowadzenia stanu

wojennego ze względu na bezpieczeństwo państwa oraz określenia skutków tego stanu. Projekt taki miał być przedstawiony na najbliższym posiedzeniu KOK.

W wyniku realizacji tego polecenia płk Tadeusz Malicki sporządził projekt dokumentu: „Propozycje w przedmiocie trybu wprowadzenia stanu wojennego ze względu na bezpieczeństwo państwa oraz określenia skutków tego stanu”. Jego treść bezpośrednio nawiązała do treści notatek z dnia 7 i 16 października 1980 r., a w szczególności do zawartych w nich konkluzji dotyczących zakresu niezbędnych zmian ustawowych.

Dokument ten nie uzyskał akceptacji Szefa Sekretariatu KOK gen. Mieczysława Dębickiego. Zgodnie z poleceniem przełożonego płk Tadeusz Malicki w dniu 23 października 1980 r. zmienił treść tego dokumentu. Wyeliminował on zapisy podnoszące związek z przepisami konstytucyjnymi projektów aktów prawnych zastępując ten fragment adnotacją o takim związku.

Przygotowana w oparciu o te wytyczne nowa wersja „Propozycji” w dniu 6 listopada 1980 r. została przedstawiona Sekretarzowi KOK gen. Tadeuszowi Tuczapskiemu, który podjął decyzję, że dokument ten wraz z załącznikami będzie stanowił podstawę dalszych prac nad przygotowaniem stanu wojennego.

Od tego momentu w pracach nad stanem wojennym prowadzonych w Sekretariacie KOK z założenia świadomie przyjmowano, że przygotowywane projekty aktów prawnych będą zawierały przepisy niezgodne z obowiązującym prawem, a w szczególności z Konstytucją PRL. Przygotowywanie planów i harmonogramów stanu wojennego z takim założeniem oznaczało uznanie, że tylko jego wprowadzenie z zaskoczenia przy użyciu nielegalnych działań Rady Państwa i wydawanych przez nią dekretów z mocą ustawy, może przynieść zamierzony skutek jakim było spacyfikowanie NSZZ „Solidarność”. Wiedzę w tym zakresie miały następujące osoby: Szef Sztabu Generalnego gen. Florian Siwicki, Sekretarz KOK gen. Tadeusz Tuczapski oraz Szef Sekretariatu KOK gen. Mieczysław Dębicki. Jednocześnie zauważyć należy, że decyzje o kierunku prac nad stanem wojennym musiały być konsultowane z gen. Wojciechem Jaruzelskim jako Ministrem Obrony Narodowej przez jego bezpośredniego podwładnego Szefa Sztabu WP gen. Floriana Siwickiego.

Tymczasem w październiku 1980 r. w Sztabie MSW do kierowania akcją o kryptonimie „Lato 80” zapadła decyzja przygotowywania akcji o kryptonimie „Wrzos” (internowania) i „Malwa” (blokada komunikacji i telekomunikacji).

W dniu 12 listopada 1980 r. – a więc dwa dni po zarejestrowaniu NSZZ „Solidarność” odbyło się posiedzenie Komitetu Obrony Kraju, któremu przewodniczył Premier Józef

Pińkowski. W trakcie posiedzenia gen. Wojciech Jaruzelski poinformował zebranych o przygotowaniu zestawu projektów dokumentów prawnych dotyczących stanu wojennego, które po ich uszczegółowieniu stanowiłyby podstawę działań związanych z jego wprowadzeniem. Jednocześnie Minister Obrony Narodowej postulował dopracowanie ostatecznych rozwiązań normatywnych dotyczących skutków wprowadzenia stanu wojennego, w zakresie ograniczenia konstytucyjnych praw obywateli oraz nałożenia na nich dodatkowych obowiązków. Zadanie to należało do kompetencji Ministra Spraw Wewnętrznych – gen. Mirosława Milewskiego, Szefa Sztabu Generalnego – gen. Floriana Siwickiego oraz Sekretarza Komitetu Obrony Kraju – gen. Tadeusza Tuczapskiego. Gen. Wojciech Jaruzelski zaproponował także powołanie Rady Obrony PRL na okres zagrożenia bezpieczeństwa państwa i na czas wojny. Organ ten miał także działać stosownie do potrzeb w czasie pokoju przy zachowaniu dotychczasowej działalności KOK-u.

Przebieg dyskusji do jakiej doszło w przedmiocie stanu wojennego stanowił odzwierciedlenie rozbieżności wśród członków KOK dotyczących stanu przygotowań, jak i samego momentu jego wprowadzenia. I tak obecny na posiedzeniu Członek KOK Stefan Olszowski podniósł, aby wprowadzanie stanu wojennego nastąpiło w bardziej sprzyjających warunkach społecznych. Natomiast Mieczysław Jagielski uznał, że problematyka stanu wojennego wymaga sprecyzowania i ustaleń, w szczególności w aspekcie bezpieczeństwa wewnętrznego kraju. Rozstrzygnięcia jego zdaniem wymagał także zakaz strajków w dziedzinach życia gospodarczego związanych ściśle z obronnością kraju. Na posiedzeniu tym nadto zaaprobowano wniosek gen. Wojciecha Jaruzelskiego o podniesieniu nakładów finansowych na rozwój Sił Zbrojnych PRL w kolejnym pięcioleciu.

W/w posiedzenie spowodowało kolejne przyspieszenie prac w Sekretariacie KOK nad dokumentacją stanu wojennego.

Zgodnie z treścią harmonogramu prac w zakresie spraw objętych postanowieniami posiedzenia KOK z dnia 12 listopada 1980 r. (zatwierdzonym przez gen. Tadeusza Tuczapskiego w dniu 5 grudnia 1980 r.) zadanie dopracowania dotychczasowych projektów przepisów prawnych związanych ze stanem wojennym miało nastąpić w Sekretariacie KOK do 31 grudnia 1980 r. Uzgodnienia z Szefem Kancelarii Rady Państwa, Ministrem Sprawiedliwości, Ministrem Spraw Wewnętrznych, Dyrektorem Generalnym Urzędu Rady Ministrów oraz zainteresowanymi ministrami nastąpić miały do dnia 15 stycznia 1981 r.

Przedmiotem posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR 26 listopada 1980 r. było stanowisko w sprawie działań NSZZ „Solidarność” Region Mazowsze w związku z żądaniem uwolnienia Jana Narożniaka i Piotra Sapełło. W toku dyskusji I Sekretarz KC

PZPR Stanisław Kania otwarcie stwierdził, że jako element działań skierowanych przeciwko Związkowi należy rozpatrzyć przygotowanie dekretu o stanie wojennym i wynikające z jego wprowadzenia wszystkie konsekwencje takie jak: zakaz strajków, zaostrzenie cenzury, mocna propaganda. W/w przestrzegał przed skutkami nieprzygotowanej konfrontacji i wyraził pogląd o potrzebie przyspieszenia prowadzonych przygotowań. Minister Obrony Narodowej gen. Wojciech Jaruzelski wskazał, że decyzja o stanie wojennym będzie musiała być zatwierdzona przez ten organ partyjny, a nadto, że Henryk Jabłoński winien uzyskać stanowisko Rady Państwa odnośnie treści dekretu o stanie wojennym. Ostatecznie Biuro Polityczne uznało, że należy podjąć następujące decyzje dotyczące działań skierowanych przeciwko NSZZ „Solidarność”:

- powołać roboczy sztab w składzie, m.in. Józef Pińkowski, Stefan Olszowski, Kazimierz Barcikowski, gen. Mirosław Milewski i in.,
- dokonać bilansu wszystkich sił, możliwości manewrowania nimi,
- opracować wszystkie konsekwencje stanu wojennego,
- zaproponować rozwiązania prawne dotyczące strajku,
- zaprogramować funkcjonowanie życia społecznego w warunkach nadzwyczajnych.

/Protokół Nr 51 z posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR 26 listopada 1980 r. /

W powszechnej opinii wydarzenia w grudniu 1980 r., które miały miejsce zarówno w PRL jak i w sąsiednich krajach bloku wschodniego wskazywały na groźbę interwencji wojsk Układu Warszawskiego w Polsce. Głównym argumentem mającym potwierdzać tę tezę były manewry wojskowe jakie zostały zaplanowane w początkowych dniach grudnia roku 1981 w państwach socjalistycznych: ZSRR, NRD i CSRS prowadzone na obszarach graniczących z PRL. Tymczasem ustalenia śledztwa wskazują, że działania te były zaplanowane i przebiegały w pełnym porozumieniu zarówno z dowództwem polskich sił zbrojnych jak i władz partyjnych, jako środek wywarcia wpływu.

W dniu 1 grudnia 1980 r. doszło do spotkania Szefa Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych ZSRR Nikołaja Ogarkowa, Szefa Sztabu Generalnego Czechosłowackiej Armii Ludowej Mirosława Blahnika, Dowódcy Wojsk Lądowych Narodowej Armii Ludowej NRD Sztehbarta i Zastępcy Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. Tadeusza Hupałowskiego. Przedmiotem spotkania było planowanie ćwiczeń sojuszniczych przeprowadzonych na terenie w/w państw, a następnie na terenie Polski. W ćwiczeniach tych wziąć miały udział następujące jednostki: cztery do pięciu dywizji Armii Radzieckiej, jedna dywizja pancerna Narodowej Armii Ludowej NRD, dwie dywizje pancerne Czechosłowackiej Armii Ludowej i cztery dywizje pancerne Wojska Polskiego. Poszczególne jednostki biorące

udział w planowanych ćwiczeniach miały przeprowadzić ćwiczenia na terenie wyznaczonych poligonów, a następnie na sygnał ze Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych ZSRR przekroczyć w wyznaczonych miejscach granice PRL. W Polsce zaplanowano frontowe ćwiczenia dowódczo – sztabowe w terenie, ze środkami łączności i częściowo wyprowadzonymi wojskami pod dowództwem marszałka Związku Radzieckiego Wiktora Kulikowa. Ćwiczenia te miały się odbyć w dniach 8–10 grudnia 1980 r. we Wrocławiu w dwóch etapach: I etap polegający na prowadzeniu przez dane jednostki ćwiczeń na terenie własnego kraju, oraz II etap polegający na – po decyzji Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych ZSRR – przekroczeniu granic Polski i wdrożeniu wspólnych ćwiczeń w wyznaczonych miejscach. Tak więc, zarówno planowanie ćwiczeń jak i ich przebieg odbywać się miały z udziałem przedstawicieli Sztabu Generalnego i wytypowanych jednostek Wojska Polskiego.

W dniu 5 grudnia 1980 r. w Moskwie odbyło się spotkanie przywódców państw – członków Układu Warszawskiego. I Sekretarz KC PZPR Stanisław Kania przedstawił tam sytuację w PRL, informując o podjęciu przez Biuro Polityczne i powołany przez ten organ sztab prac nad wprowadzeniem stanu wojennego. W ramach tych działań przygotowano: operację aresztowania szczególnie aktywnych działaczy „kontrewolucji”, zasady łączności w przypadku wprowadzenia stanu wyjątkowego, w tym środków masowego przekazu, redakcji, kolejnictwa i transportu w ogóle. Stanisław Kania uzyskał poparcie dla przedsięwziętych kroków osób obecnych na spotkaniu – w szczególności Leonida Breżniewa. Sekretarz generalny KC KPZR zrelacjonował wcześniejsze, bo listopadowe rozmowy ze Stanisławem Kanią i Józefem Pińkowskim, a w szczególności konkluzję, która brzmiała – „nie wolno więcej się cofać”. Wyraził on opinię, iż „polscy towarzysze” sami muszą rozwinąć ofensywę przeciwko „kontrewolucji”, a w swoich działaniach PZPR mogłaby się wesprzeć na „zdrowych siłach narodu”, wojsku, milicji, organach bezpieczeństwa państwowego i na części związków zawodowych „wiernych partii”.

Następnego dnia na posiedzeniu Biura Politycznego PZPR Stanisław Kania poinformował o przyjętym w Moskwie stanowisku „bratnich partii”. Jednocześnie wykorzystując to pełne poparcie dla podejmowanych działań Biuro Polityczne przyjęło szereg wniosków, których realizacja miała doprowadzić do opanowania sytuacji w kraju. Jednym z postulatów było podjęcie działań na rzecz dyscypliny, ładu i porządku, dokonanie przeglądu, kontroli i zabezpieczenia jednostek dysponujących bronią, tworzenie grup ludzi godnych zaufania z możliwością uzbrojenia ich gdyby zaistniała taka potrzeba, podjęcie przez MSW i prokuraturę w krótkim czasie decyzji co do sposobu reagowania na elementy „najbardziej

arogancie i rozwydrzone”. /Protokół Nr 53 z posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR z dnia 6 grudnia 1980 r. /

W trakcie posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR 16 grudnia 1980 r. dyskusja skoncentrowała się nad działaniami jakie należy podjąć wobec przeciwnika zarówno z kręgów opozycji, jak i wewnątrz partii. Jednocześnie I Sekretarz KC PZPR Stanisław Kania ocenił, że działania podjęte wobec przeciwników, którzy „przeciagnęli strunę” przyniosły zamierzony efekt. Wymienił on m.in. posiedzenie Komitetu Ministrów Obrony - Układu Warszawskiego w Bukareszcie (3 grudnia t.r.), spotkanie przywódców partyjnych w Moskwie oraz głosy wokół grożącej PRL interwencji. /Protokół Nr 56 z posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR w dniu 16 grudnia 1980 r. /

Powyższe ustalenia wskazują na to, że na początku grudnia 1980 r. mogło dojść do interwencji wojsk Układu Warszawskiego w PRL. Taka sytuacja mogłaby mieć miejsce gdyby jednostki ZSRR, CSRS i NRD biorące udział w zaplanowanych w dniach do 6 grudnia t.r. ćwiczeniach, otrzymały stosowne polecenie ze Sztabu Generalnego Związku Radzieckiego. Stanowisko to wymaga jednak zastrzeżenia, gdyż – jak wynika to z w/w dokumentów – takie działanie zbrojne odbyłoby się nie tylko w porozumieniu z dowództwem polskich sił zbrojnych, ale i niejako na „zamówienie” Biura Politycznego KC PZPR. Kryzysowa sytuacja jaka miała miejsce w PRL w tym okresie, wymagała dla jej likwidacji podjęcia nadzwyczajnych środków. Jednym z nich było użycie groźby w/w interwencji, pod wpływem której komunistyczne władze polskie doprowadziły w połowie t.r. do stabilizacji sytuacji społeczno – politycznej w Polsce.

Pod koniec 1980 r. w Sekretariacie Komitetu Obrony Kraju prace nad dokumentacją dotyczącą stanu wojennego odbywały się w odrębnym od przyjętego w planach trybie. Zatwierdzony w dniu 20 lutego 1980 r. przez Sekretarza KOK gen. Tadeusza Tuczapskiego „Plan zasadniczych przedsięwzięć Sekretariatu KOK na rok 1980” przewidywał w punkcie 1.2.1 organizowanie ostatecznego opracowania uchwał Komitetu Obrony Kraju dotyczących stanu wojennego oraz aktów prawnych stanowiących załączniki do tych uchwał. Materiały przygotowane w ramach tego zadania przekazano na posiedzenia Komitetu Obrony Kraju. Jak wynika z adnotacji odnośnie oceny i efektów realizacji tych zadań do września 1980 r. Sekretariat KOK uczestniczył w przygotowywaniu projektów stosownych aktów, a następnie prace prowadzone były „w odrębnym ustalonym trybie”. W okresie do końca 1980 r. Sekretariat KOK przygotował cztery posiedzenia Komitetu Obrony Kraju, w tym dwa ostatnie w miesiącach wrześniu i listopadzie.

Cytowane adnotacje dotyczące trybu prowadzonych w Sekretariacie KOK prac potwierdzają, że reakcją na powstanie NSZZ „Solidarność” i innych niezależnych organizacji związkowych, było przyśpieszenie i skoncentrowanie prac nad przygotowaniem dokumentacji dotyczącej wprowadzenia stanu wojennego. Działania te odbywały się głównie w KOK i Sztabie Generalnym WP. W organach tych analizowano, weryfikowano i odpowiednio modyfikowano przepisy prawne pod kątem stanu wojennego, w szczególności w sferze działania naczelnych organów państwowych i administracji państwowej, kierowania i zarządzania gospodarką narodową oraz funkcjonowania organów wojskowych.

Również resort spraw wewnętrznych prowadził intensywne prace planistyczne dotyczące działań podjętych na wypadek wprowadzenia stanu wojennego. W styczniu 1981 r. w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych gotowy był już komplet dokumentów zawierający:

- „decyzję Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 1981 r. w sprawie zamierzeń obronnych resortu spraw wewnętrznych na lata 1981–1982”,
- „plan zamierzeń obronnych resortu spraw wewnętrznych na lata 1981–1982”,
- „uchwałę Komitetu Obrony Kraju z dnia ... w sprawie zapewnienia warunków ochrony bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego podczas podwyższenia gotowości obronnej państwa i w czasie obowiązywania stanu wojennego”,
- „dekret z dnia ... o ochronie bezpieczeństwa państwa i porządku w czasie obowiązywania stanu wojennego”,
- „rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia ... w sprawie wykonywania obowiązku meldunkowego i prowadzenia ewidencji ludności w czasie obowiązywania stanu wojennego”.

Sytuacja w PRL relacjonowana była na posiedzeniu Biura Politycznego KC Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego w dniu 22 stycznia 1981 r. w związku z planowaną delegacją partyjną Leonida Zamiatina (członek BP KC KPZR) do Polski. Członkowie BP KC KPZR zwrócili uwagę na potrzebę podjęcia przez PZPR skutecznych działań w szczególności w zakresie działalności konkurencyjnych do NSZZ „Solidarność” nowych związków zawodowych oraz w sferze środków masowego przekazu. Tak więc, „uporczywa presja wywierana na partię oraz wskazówki udzielane polskim przyjaciółom zmuszają ich do energicznej reorganizacji działalności”. Strona polska za pośrednictwem Stanisława Kani potwierdziła, że „starczy jej determinacji w walce z wrogami” i, „że dalej cofać się nie podobna”. /Protokół Posiedzenia Biura Politycznego KC KPZR w dniu 22 stycznia 1981 r. tom 53 k/

Na tle styczniowego konfliktu o wolne soboty, w dniu 12 lutego 1981 r. w Gabinetzie Ministra Spraw Wewnętrznych odbyło się posiedzenie połączonych Zespołów ds. SB i ds. MO. Porządek dzienny przewidywał omówienie:

- współdziałania jednostek resortu spraw wewnętrznych w zwalczaniu działalności antysocjalistycznej,
- problem wykorzystania MO na rzecz umacniania wstępnego rozpoznania operacyjnego.

W uzasadnieniu tych dokumentów wskazano niebezpieczeństwo dla socjalistycznego państwa płynące ze strony działaczy zarówno zalegalizowanych struktur NSZZ „Solidarność”, jak i opozycji spoza tego związku, jak np. KSS KOR.

Tymczasem kilka dni wcześniej – 7 lutego 1981 r. – na posiedzeniu Biura Politycznego KC PZPR Prezes Rady Ministrów Józef Pińkowski poinformował, że na ręce Stanisława Kani złożył rezygnację z tej funkcji. I Sekretarz KC PZPR zaproponował objęcie tej funkcji gen. Wojciechowi Jaruzelskiemu. Gen. Wojciech Jaruzelski wyraził zgodę na przyjęcie tego stanowiska i jednocześnie poinformował o zachowaniu funkcji Ministra Obrony Narodowej. /Protokół Nr 70 z posiedzenia Biura Politycznego PZPR w dniu 7 lutego 1981 r. tom /.

To wydarzenie stanowiło kolejny etap komasowania przez gen. Wojciecha Jaruzelskiego najważniejszych funkcji w PRL. Od tego momentu w/w piastował dwa z trzech najważniejszych stanowisk w Polsce: Prezesa Rady Ministrów i Ministra Obrony Narodowej.

Formalne powołanie gen. Wojciecha Jaruzelskiego na Prezesa Rady Ministrów nastąpiło na posiedzeniu Sejmu PRL w dniu 11 luty 1981 r. Następnego dnia wygłosił on „Oświadczenie w sprawie zamierzonych kierunków działalności Rządu”. W exposé Premier sformułował skierowaną do NSZZ „Solidarność” propozycję zaprzestania sporów, apelując jednocześnie o dziewięćdziesiąt spokojnych dni. /Protokół z 9 posiedzenia Sejmu PRL w dniach 11-12 luty 1981 r. /

Na dzień 16 lutego 1981 r. zaplanowano spotkanie kierowniczych organów partyjnych i rządowych PRL, powszechnie zwane „grą decyzyjną” (albo „grą sztabową”). „Myśl przewodnią” spotkania sporządził 9 lutego 1981 r. pracownik Zarządu I Operacyjnego Sztabu Generalnego Wojska Polskiego płk Ryszard Kukliński. Dokument ten, jako główny cel spotkania przedstawiciele organów władzy i administracji państwowej, wskazał ich przygotowanie do skutecznego działania na wypadek konieczności wprowadzenia stanu wojennego ze względu na bezpieczeństwo państwa. Celem do osiągnięcia tego założenia miało być:

- „ujednoczenie poglądów na istotę, treść i skutki wprowadzenia w PRL stanu wojennego z względu na bezpieczeństwo państwa”,
- „sprecyzowanie – w świetle prawdopodobnego rozwoju wydarzeń – przesłanek i uwarunkowań wprowadzenia tego stanu, a także określenie optymalnego trybu jego wprowadzenia na całości lub części terytorium Polski”,
- „kompleksowe przebadanie możliwie pełnego zestawu przedsięwzięć warunkujących osiągnięcie głównego celu jakim jest zapewnienie normalizacji życia kraju przez wprowadzenie stanu wojennego”,
- „dokonanie analizy i oceny przygotowania organów władzy i administracji państwowej do realizacji zadań związanych z wprowadzeniem stanu wojennego”,
- „przedstawienie kierownictwu partyjnemu i rządowemu wniosków w sprawie sfinalizowania prac przygotowawczych do wprowadzenia stanu wojennego oraz propozycji co do trybu jego wprowadzenia i funkcjonowania organów władzy w tym stanie”.

„Gra decyzyjna” miała mieć charakter dwuszczeblowy i dwuetapowy co przedstawiało się w następujący sposób:

etap I – omówienie problemów na szczeblu międzyresortowym przez grupę operacyjną Sztabu Generalnego Wojska Polskiego oraz przedstawicieli Wydziału Propagandy PZPR, Głównego Zarządu Politycznego WP, Sekretariatu KOK, grupy operacyjnej Sztabu MSW, dyrektorzy departamentów wojskowych oraz w zależności od specyfiki poszczególnych problemów osoby wyznaczone z właściwych ministerstw. W trakcie tego etapu zaplanowano kompleksowe przebadanie w ramach trzech epizodów problemów związanych z przygotowaniem do wprowadzenia i wprowadzeniem stanu wojennego w PRL:

- epizod pierwszy dotyczył działania głównych organów władzy i administracji państwowej w okresie załamywania się porządku konstytucyjnego PRL – a więc sytuacji przed wprowadzeniem stanu wojennego, w tym: skutki ewentualnego dalszego pogłębiania się kryzysu w zasadniczych dziedzinach funkcjonowania państwa oraz sprecyzowanie zasadniczych przesłanek do wprowadzenia stanu wojennego, rozpatrzenie kryteriów stanu zagrażającego bezpieczeństwu państwa w różnych dziedzinach (w tym politycznej, porządku publicznego, przestrzegania przepisów prawa, stosunków pracy, ekonomicznej i obronnej), analiza stanu przygotowania organów władzy i administracji państwowej do wprowadzenia stanu wojennego oraz określenie optymalnego procesu decyzyjnego i trybu jego wprowadzenia; rozpatrzenie stanu przygotowania: ustawy konstytucyjnej o szczególnych kompetencjach i trybie działania organów państwa w czasie obowiązywania

stanu wojennego, uchwał i dekretów o stanie wojennym, aktów wykonawczych dotyczących skutków stanu wojennego, działania centralnych i terenowych organów władzy i administracji państwowej w zakresie realizacji zadań wynikających ze stanu wojennego,

- epizod drugi dotyczył działania głównych organów decyzyjnych państwa (Biura Politycznego KC PZPR, Rady Ministrów i Komitetu Obrony Kraju) w czasie wprowadzenia stanu wojennego oraz głównych organów władzy i administracji po jego wprowadzeniu, w tym w szczególności: kompleksowe rozpatrzenie – na tle hipotetycznych wariantów rozwoju wydarzeń w kraju – roli i zadań kierownictwa partyjnego i rządowego oraz organów władzy i administracji państwowej w przedmiocie wprowadzenia i egzekwowania stanu wojennego (sztab kierownictwa politycznego i państwowego, aparat propagandowy szczebla centralnego, MSW, MON, resorty gospodarcze);

- epizod trzeci dotyczył przygotowania wniosków do II etapu „gry decyzyjnej”;

etap II – przewidywał przedstawienie kierownictwu partyjnemu i rządowemu uogólnionych wniosków z I etapu z udziałem członków KOK oraz wytypowanych przedstawicieli KC PZPR, MON i MSW. /„Myśl przewodnia gry decyzyjnej kierowniczych organów partyjnych i rządowych PRL” /

Załącznik do tego dokumentu stanowiła *„Aktualna ocena sytuacji wewnętrznej w kraju oraz hipotetyczny rozwój wydarzeń kryzysowych przed i po wprowadzeniu stanu wojennego”*. Analiza ta sporządzona w MSW wskazywała, jako podstawowe powody leżące u podstaw wprowadzenia stanu wojennego, działania NSZZ „Solidarność” i innych „sił kontrewolucyjnych”, w tym aktywu KOR-u zmierzających do przejęcia władzy. Dokument przewidywał trzy warianty rozwoju sytuacji, przed i po wprowadzeniu stanu wojennego w tym nawet do przejęcia przez przeciwnika pełni władzy.

Zgodnie z planem w dniu 16 lutego 1981 r. doszło do przeprowadzenia międzyresortowego spotkania („gry decyzyjnej”) z udziałem przedstawicieli grup operacyjnych MSW i MON, Sekretariatu KOK oraz Wydziału Propagandy KC PZPR – łącznie 38 osób w tym: gen. Bogusława Stachury i gen. Józefa Beima z MSW, gen. Floriana Siwickiego, gen. Tadeusza Tuczapskiego, gen. Tadeusza Hupałowskiego, gen. Jerzego Skalskiego z MON. W jej toku podsumowano dotychczasowe działania: sztabu kierowniczego powołanego na posiedzeniu BP KC PZPR w dniu 26 listopada 1980 r., Komitetu Obrony Kraju, Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Do połowy lutego 1981 r., przy koordynującej roli MSW i MON, w centralnych organach władzy i administracji państwowej zrealizowano najważniejsze przedsięwzięcia organizacyjno – planistyczne oraz

podjęto szereg działań praktycznych. W trakcie spotkania zrealizowano zaplanowane w ramach I i II etapu zadania. Uczestnicy doszli do wniosku, że wprowadzenie stanu wojennego jest ostatecznością, zaś stopień przygotowania państwa na wypadek konieczności wprowadzenia stanu wojennego jest zaawansowany, ale jeszcze niepełny. W sferze normatywno - prawnej zamknięty został etap przygotowywania i uzgadniania niezbędnych aktów stanu wojennego, które obejmowały projekty uchwał i decyzji Sejmu PRL (na wypadek konieczności wprowadzenia stanu wojennego w czasie trwania sesji) uchwałę Rady Państwa o wprowadzeniu stanu wojennego i dekret w sprawie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz wymiaru sprawiedliwości w czasie obowiązywania stanu wojennego, wraz z podstawowymi aktami wykonawczymi do wydania przez: Radę Ministrów, Komitet Obrony Kraju oraz Ministra Obrony Narodowej, Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Sprawiedliwości. Projekty w/w aktów prawnych po ich zaakceptowaniu przez KOK stanowić mogły podstawę do podjęcia niezbędnych przedsięwzięć organizacyjnych w czasie przygotowywania i wprowadzenia stanu wojennego.

Uczestnicy „gry decyzyjnej” opowiedzieli się za takim ukierunkowaniem prac legislacyjnych głównych aktów prawnych, aby wykorzystać uprawnienia Rady Państwa do wydawania dekretów z mocą ustawy. Takie rozwiązanie umożliwiłoby zachowanie w tajemnicy przygotowań do stanu wojennego oraz zapewniłoby uzyskanie efektu zaskoczenia przy jego wprowadzeniu. Alternatywny wariant wprowadzenia stanu wojennego przewidujący uchwalenie przez Sejm PRL aktów prawnych stanu wojennego uniemożliwiłoby uzyskanie w/w efektów. Za szczególnie istotny uznano wybór momentu wprowadzenia stanu wojennego. W tym wypadku podobnie jak w kwestii drukowania materiałów dotyczących stanu wojennego (obwieszczeń itp.) uznano za niezbędne poinformowanie o podjętej decyzji z trzydniowym wyprzedzeniem.

Nadto według uczestników spotkania w zakresie przygotowań do stanu wojennego największe opóźnienia dotyczyły sfery propagandowej. Oceniając wyniki prac poszczególnych ministerstw szczególnie podkreślona została współpraca resortów siłowych: MON i MSW. Ministerstwa te w oparciu o dokument „*Węzłowe założenia obronne PRL*” sprecyzowały i wzajemnie uzgodniły koncepcje działania podległych sił i środków, ustaliły zasady współdziałania, a także określiły zakres i formy wzajemnych świadczeń osobowych i rzeczowych. I tak przykładowo na podstawie analizy potrzeb na okres stanu wojennego przewidziano dodatkowe powołanie:

- do MSW ponad 45 tysięcy funkcjonariuszy i około 220 pojazdów mechanicznych,

- do sił zbrojnych około 45 tysięcy żołnierzy rezerwy oraz ponad 5,5 tysiąca pojazdów mechanicznych.

Powołanie rezerwistów zaplanowano w dwóch etapach, przy czym pierwszy nastąpić miał przed wprowadzeniem stanu wojennego w ramach ukrytego podnoszenia rocznych limitów przeszkolenia rezerw. W MON, przy udziale innych ministerstw, opracowano koncepcję objęcia militaryzacją ze względu na potrzeby państwa wytypowanych jednostek organizacyjnych administracji państwowej i gospodarki narodowej. Równocześnie podkreślono, że wprowadzanie stanu wojennego może zakończyć się sukcesem jedynie przy zastosowaniu elementu zaskoczenia, stąd też za najlepszy moment uznano noc z soboty na niedzielę.

Na podstawie materiału powstałego w trakcie „gry decyzyjnej” przedstawiono m.in. propozycje na najbliższe posiedzenie KOK co do zakresu rozpatrzenia spraw dotyczących stanu wojennego.

Wyniki rozważań do jakich doszło w trakcie „gry decyzyjnej” oznaczały, że nastąpiło ostateczne połączenie i korelacja działań resortów siłowych – MSW i MON w ramach przygotowań do wprowadzenia stanu wojennego. Rola koordynująca te działania przypadła KOK pod przewodnictwem gen. Wojciecha Jaruzelskiego jako Premiera. Przebieg tego spotkania wskazuje nadto, że decyzja o siłowym sposobie rozwiązania problemu opozycji – wprowadzeniu stanu wojennego - została już wówczas podjęta. Od tego momentu dynamiczne prace nad planami i harmonogramami działań zmierzały do ich sprecyzowania.

W dniu 6 marca 1981 r. na 10 posiedzeniu Sejmu PRL VIII kadencji na wniosek Konwentu Seniorów zamknięto II sesję. Wiosenna sesja Sejmu VIII kadencji trwała pół roku. Tekst uchwały o zamknięciu sesji został przesłany do Prezesa Rady Ministrów gen. Wojciecha Jaruzelskiego celem ogłoszenia w Monitorze Polskim. /Protokół 10 posiedzenia Sejmu PRL VIII kadencji w dniu 6 marca 1981 r./

Marcowe posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR poświęcono głównie sytuacji w kraju w związku z tzw. kryzysem bydgoskim. Skala reakcji społecznej, krytyka Służby Bezpieczeństwa, Milicji Obywatelskiej i prokuratury dały podstawę do uznania przez I Sekretarza KC PZPR Stanisława Kanię i Premiera gen. Wojciecha Jaruzelskiego, że NSZZ „Solidarność” dąży do przejęcia władzy w kraju, a sam incydent bydgoski był tylko pretekstem do podjęcia działań zmierzających do realizacji tego celu. /Protokoły Nr 79-82 z posiedzeń BP KC PZPR w dniach 21, 22, 24, 25 marca 1981 r. /

W dniu 27 marca 1981 r. najistotniejsze dokumenty stanu wojennego zostały zaakceptowane przez najważniejsze osoby w państwie. Gen. Wojciech Jaruzelski jako Przewodniczący Komitetu Obrony Kraju, Prezes Rady Ministrów zatwierdził, a Stanisław Kania jako I Sekretarz KC PZPR zaakceptował dokument „*Myśl przewodnia wprowadzenia stanu wojennego na terytorium PRL stanu wojennego ze względu na bezpieczeństwo państwa*”. Dokument stanowił, iż „wprowadzanie stanu wojennego na terytorium całego państwa stanowi ostateczne posunięcie państwa w obronie konstytucyjnych podstaw ustrojowych PRL, a jego jedynym celem jest odtworzenie naruszonego prawa konstytucyjnego”. Wprowadzenie stanu wojennego nastąpić miało w drodze wydania przez Radę Państwa odpowiedniej uchwały, a ponadto dekretów regulujących skutki stanu wojennego zwłaszcza w sferze ochrony bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego oraz wymiaru sprawiedliwości. Nadto wydane miały być przepisy wykonawcze ograniczające częściowo swobody obywatelskie. Z momentem wprowadzenia stanu wojennego zasadnicze funkcje sprawowania władzy i kierowania państwem przechodziły na Komitet Obrony Kraju i odpowiednio na Wojewódzkie Komitety Obrony. Skład KOK stosownie do potrzeb mógł zostać poszerzony na podstawie decyzji jego Przewodniczącego, który jednocześnie powołałby imiennie spośród kadry wojskowej Pełnomocników KOK dla jednego lub kilku województw.

W okresie przygotowawczym podejmowane miały być działania w kierunku przygotowania państwa na wypadek konieczności wprowadzenia stanu wojennego, w ramach tej działalności powołany miał być sztab kierowniczy składający z wyznaczonych przedstawicieli KC PZPR oraz wiodących resortów pod przewodnictwem Prezesa Rady Ministrów. W działaniach przygotowawczych przy wiodącej roli koordynująco-instruktażowej Sztabu Generalnego WP w Sekretariacie KOK we współpracy z zainteresowanymi organami władzy przygotowane miały być odpowiednie projekty aktów ustawowych i normatywnych stanu wojennego, a w resortach gospodarki narodowej i administracji państwowej odpowiednie plany i harmonogramy działania oraz akty wykonawcze. Nadto w Sztabie Generalnym miał być opracowany centralny plan działania organów politycznych władzy i administracji państwowej na wypadek stanu wojennego.

Dokument ten zawierał również plan działania w następujących dziedzinach:

- ogólnie – politycznej dotyczącej przygotowania propagandy do oddziaływania na społeczeństwo zarówno w okresie przygotowawczym, jak i po wprowadzeniu stanu wojennego, w tym zakresie Wydział Propagandy KC PZPR przy współpracy Głównego

Zarządu Politycznego miał opracować projekty: orędzia do narodu, teksty odpowiednich apeli, wystąpień, ulotek, plakatów i innych materiałów propagandowych, a MSW i MON wojenne redakcje oraz ekipy techniczne radia, telewizji i poligrafii dla zabezpieczenia normalnego funkcjonowania w czasie ewentualnego strajku powszechnego co najmniej jednego centralnego programu radiowego i telewizyjnego oraz wydawania codziennych gazet „Trybuny Ludu” i „Żołnierza Wolności”;

- dyplomacji, w ramach której miały być przygotowane oficjalne powiadomienia państw obcych informujące o wprowadzeniu stanu wojennego (wyjątkowego) i konsekwencjach jego wprowadzenia w zależności od charakteru kraju (kraje socjalistyczne, kraje kapitalistyczne i kraje neutralne); jednocześnie MSW miało chronić placówki dyplomatyczne i ograniczyć swobodę działania personelu tych placówek oraz zorganizować przedsięwzięcia uniemożliwiające obywatelom PRL wejście na teren ambasad krajów kapitalistycznych;

- ekonomicznej dotyczącej przygotowania aktów wykonawczych stanu wojennego oraz resortowych planów przeciwdziałania strajkom lub ich przerwania, zwłaszcza w zakładach zbrojeniowych;

- ochrony bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego regulującej: rozpoznanie ośrodków „kontrewolucji”, ustalanie składu personalnego przywódców, rozpracowanie operacyjne tych organizacji, ujawnienie podziemnej poligrafii i nadajników radiowych, przygotowanie przepisów wykonawczych w zakresie: militaryzacji MO i Straży Pożarnej, internowania, cenzury wojennej oraz plany mobilizacyjne sił i środków MSW, co do planów internowania osób zagrażających bezpieczeństwu państwa i porządkowi publicznemu miały być opracowane plany tej operacji, oraz przygotowane odpowiednie obiekty odosobnienia, nadto należało przygotować projekty dokumentów dotyczących: cenzury przesyłek pocztowych, korespondencji telekomunikacyjnej, kontroli rozmów telefonicznych, wykazów obiektów oraz sił przeznaczonych do ich ochrony, zawieszenia działalności stowarzyszeń zagrażających bezpieczeństwu państwa, ograniczenia swobody poruszania się obywateli i zwoływania zgromadzeń, wycofania i przejęcia radiowych urządzeń nadawczo i nadawczo – odbiorczych od osób fizycznych oraz kreślonych osób prawnych, wycofania broni palnej, uzbrojenia zaufanych osób, zawieszenia działalności kolegiów ds. wykroczeń i wprowadzenia przyspieszonego trybu postępowania w takich sprawach, przygotowania straży pożarnej do wzmożonej ochrony przeciwpożarowej i współdziałania z MO w przywracaniu porządku;

- wojskowej gdzie wszystkie planowane przedsięwzięcia miały być koordynowane przez Sztab Generalny Wojska Polskiego, który w ramach tego zadania miał: instruować, nadzorować i koordynować opracowanie planów działania poszczególnych resortów, jednocześnie opracować i uzgadniać z zainteresowanymi ministerstwami plan przejęcia pod ochronę wojska obiektów specjalnych oraz militaryzację wytypowanych jednostek organizacyjnych administracji państwowej i gospodarki narodowej, ponadto wojsko miało zabezpieczyć: awaryjny system łączności radiowej i radioliniowej na potrzeby kierowania państwem, poprawę operacyjnego położenia wojsk, blokadę rejonów o szczególnym znaczeniu na terenie miasta st. Warszawy oraz innych aglomeracji, zabezpieczenie wyznaczonych lotnisk cywilnych, wstrzymanie ruchu powietrznego w obszarze powietrznym PRL oraz przejęcie kontroli wszelkiego ruchu powietrznego, uszczelnienie granicy powietrznej i morskiej.

W dalszej części dokumentu wskazano okres realizacji poszczególnych zadań związanych z wprowadzeniem stanu wojennego. O wyznaczonej godzinie „G” za pomocą wszystkich środków masowego przekazu ogłoszona miała być treść uchwały Rady Państwa PRL o wprowadzeniu na całym terytorium kraju stanu wojennego oraz dekretów stanu wojennego. Następnie Przewodniczący Rady Państwa miał wygłosić orędzie do narodu, a naczelne i centralne oraz terenowe organy administracji państwowej podać do publicznej wiadomości obowiązki organów i obywateli w czasie obowiązywania stanu wojennego.

Za najważniejsze zadania po wprowadzeniu stanu wojennego uznano: uruchomienie zmasowanej akcji propagandowej celem przekonania społeczeństwa o konieczności wprowadzenia stanu wojennego dla uniknięcia katastrofy narodowej, wręczenie szefom misji dyplomatycznych przygotowanych uprzednio not o wprowadzeniu stanu wojennego, wprowadzenie aktów wykonawczych ze sfery ekonomicznej przeciwdziałających strajkom, przeprowadzenie akcji internowania w godzinach nocnych po wejściu w życie dekretu (ale przed jego opublikowaniem), wprowadzenie cenzury korespondencji i rozmów telefonicznych, przerwanie łączności telefonicznej w poszczególnych miastach oraz automatycznych łączności z krajami kapitalistycznymi.

W zakończeniu dokumentu zawarto uwagę, iż „Myśl przewodnia” może podlegać modyfikacji w zależności od sytuacji powstałej bezpośrednio przed wprowadzeniem stanu wojennego. „Myśl przewodnia” podpisana została przez: gen. Mirosława Milewskiego - Członka KOK i Ministra Spraw Wewnętrznych, gen. Floriana Siwickiego – Członka KOK i Szefa Sztabu Generalnego WP oraz gen. Tadeusza Tuczapskiego – Sekretarza KOK i

Głównego Inspektora Obrony Terytorialnej. /„Myśl przewodnia wprowadzenia stanu wojennego na terytorium PRL stanu wojennego ze względu na bezpieczeństwo państwa” /

Kolejnym dokumentem zatwierdzonym w dniu 27 marca 1981 r. przez gen. Wojciecha Jaruzelskiego oraz zaakceptowanym przez Stanisława Kanię był „*Centralny plan działania organów politycznych władzy i administracji państwowej na wypadek konieczności wprowadzenia w PRL stanu wojennego*”. W „Centralnym planie” jako cel działania wskazano „odtworzenie naruszonego porządku konstytucyjnego PRL, w tym głównie przywrócenie naruszonego rytmu pracy, porządku wewnętrznego i bezpieczeństwa publicznego, niezbędnego zaopatrzenia ludności oraz ogólnego ładu”. W dokumencie zawarte zostały zamierzenia w dziedzinach: ogólnopolitycznej, ekonomicznej, porządku wewnętrznego i bezpieczeństwa, wojskowej oraz kierowania i dowodzenia wraz z ich wykonawcami i czasem realizacji od chwili podjęcia decyzji o prowadzeniu stanu wojennego. Dokument ten został również podpisany przez: gen. Floriana Siwickiego, gen. Tadeusza Tuczapskiego i gen. Mirosława Milewskiego. /„Centralny plan działania organów politycznych władzy i administracji państwowej na wypadek konieczności wprowadzenia w PRL stanu wojennego” tom 29 k. 5779-5783/.

Uzupełnienie dwóch w/w dokumentów stanowił „*Ramowy plan działania sił zbrojnych w przypadku wprowadzenia stanu wojennego*”. Pierwotny tekst dokumentu podpisany został w dniu 29 lutego 1981 r. przez Szefa Sztabu Generalnego WP gen. Floriana Siwickiego. Wskazywał on jako cel wymienionych w nim działań „utrzymanie gotowości bojowej Sił Zbrojnych PRL na poziomie zabezpieczającym przeciwstawienie się – w ramach koalicyjnego systemu obronnego – każdej próbie agresji ze strony NATO, a także bezpośrednie wsparcie działań organów politycznych i administracyjnych państwa mających na celu utrzymanie bezpieczeństwa, porządku publicznego oraz spokoju społecznego w kraju w interesie narodu” . Wersja zatwierdzona w dniu 27 marca 1981 r. przez gen. Wojciecha Jaruzelskiego jako Ministra Obrony Narodowej została skorygowana zarówno w zakresie celów działania, jak i wymienionych w nim zamierzeń. Tym razem celem działania miało być podniesienie gotowości do możliwości zbrojnego przeciwstawienia się – w ramach koalicyjnego systemu obronnego – każdej próbie agresji oraz bezpośrednie wsparcie działań PZPR, Rządu PRL oraz MSW zmierzających do przywrócenie normalnego rytmu pracy, porządku wewnętrznego, dyscypliny i spokoju społecznego. Dokument podpisany został przez gen. Floriana Siwickiego – „*Ramowy plan działania sił zbrojnych w przypadku wprowadzenia stanu wojennego*” .

Fakt podpisania w/w dokumentów stanowił przełomowy moment w zakresie przygotowań do wprowadzenia stanu wojennego. Oznaczało to, że zawarte w wymienionych planach założenia muszą być bezwzględnie wykonane albowiem zostały one zatwierdzone i zaakceptowane przez najważniejsze władze państwowe w PRL. Treść opisanych dokumentów wskazuje, że decydująca rola kierownicza w zakresie przygotowania do wprowadzenia stanu wojennego przypadła gen. Wojciechowi Jaruzelskiemu. Wymieniony, z racji pełnionych funkcji, sprawował bezpośredni i wyłączny nadzór nad tymi pracami. To jemu jako Premierowi podlegał Komitet Obrony Kraju i jako Ministrowi Obrony Narodowej Sztab Generalny WP. W Sekretariacie KOK koncentrowano się na prawnym aspekcie przygotowań do stanu wojennego – tworzono projekty uchwały Rady Państwa i dekretów stanu wojennego oraz aktów wykonawczych do nich. Natomiast w Sztabie Generalnym WP planowano przygotowania w zakresie organizacyjno – mobilizacyjnych działań Wojska Polskiego w trakcie trwania tego stanu. Trzecim filarem, na którym gen. Wojciech Jaruzelski oparł się przy przygotowaniu i wprowadzeniu stanu wojennego było Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Udział obu resortów siłowych zapewniał nie tylko sprawne przeprowadzenie działań związanych ze stanem wojennym, ale i zabezpieczał ich skuteczność, zwłaszcza gdyby doszło do otwartego konfliktu ze społeczeństwem.

Powyższe ustalenia potwierdzają, że od momentu podpisania wymienionego pakietu dokumentów przygotowania do stanu wojennego przebiegały według określonego schematu przy ustalonym podziale zadań. Najważniejsze decyzje co do głównych elementów tych działań podejmował gen. Wojciech Jaruzelski. Nadzór nad realizacją tych zadań w zakresie podległych im struktur pełnili: Stanisław Kania jako I Sekretarz KC PZPR, gen. Florian Siwicki jako Szef Sztabu Generalnego WP, gen. Mirosław Milewski jako Minister Spraw Wewnętrznych, gen. Tadeusz Tuczapski jako Sekretarz KOK i Główny Inspektor Obrony Terytorialnej, gen. Czesław Kiszczak jako Szef WSW.

W tym samym dniu gdy podpisano w/w dokumenty na posiedzeniu BP KC PZPR gen. Wojciech Jaruzelski zreferował rozmowę jaką przeprowadził dzień wcześniej z kardynałem Stefanem Wyszyńskim w związku z wydarzeniami bydgoskimi. W jej trakcie przedstawił Prymasowi on aktualną sytuację jako „demontaż państwa”. Następnie gen. Mirosław Milewski poinformował obecnych, że w związku z zapowiadany strajkiem generalnym istnieje możliwość wprowadzenia stanu wojennego. Henryk Jabłoński zauważył, że stacje nadawcze środków masowego przekazu znajdują się w rękach NSZZ „Solidarność” i w

wypadku ogłoszenia wprowadzenia stanu wojennego może zabraknąć czasu do ich zabezpieczenia na jego potrzeby.

W dniu 10 czerwca 1981 r. odbyło się XI plenum KC PZPR, w przerwie którego I Sekretarz PZPR Stanisław Kania oddał się do dyspozycji Biura Politycznego. Jego dymisja nie została przyjęta. To zdarzenie było wynikiem próby przejęcia władzy w partii przez grupę tzw. „partyjnego betonu” z Tadeuszem Grabskim na czele. I Sekretarza KC PZPR stanowczo poparł gen. Wojciech Jaruzelski. /Protokół Nr 99 z posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR w 10 czerwca 1981 r. /

Stan przygotowań do wprowadzenia stanu wojennego omawiany był na posiedzeniu Komitetu Obrony Kraju w dniu 19 czerwca 1981 r., na którym obecni byli m. in. gen. Wojciech Jaruzelski, gen. Mirosław Milewski, gen. Florian Siwicki, gen. Tadeusz Tuczapski, gen. Michał Janiszewski – Szef Urzędu Rady Ministrów, gen. Bogusław Stachura - Podsekretarz Stanu MSW, gen. Tadeusz Hupałowski - I Zastępca Szefa Sztabu Generalnego WP oraz gen. Mieczysław Dębicki. W ramach porządku dziennego obrad przewidziano m.in. referat Sekretarza KOK gen. Tadeusza Tuczapskiego dotyczący projektów rozwiązań prawnych dotyczących stanu wojennego ze względu na bezpieczeństwo państwa oraz rozpatrzenie uchwały Komitetu Obrony Kraju w sprawie militaryzacji. Zaproszony na posiedzenie Zastępca Przewodniczącego KOK ds. Gospodarczo-Obronnych Członek BP KC PZPR Wiceprezes Rady Ministrów Mieczysław Jagielski proponował wzmocnienie liczebności sił MO oraz pełne zmilitaryzowanie i przejęcie środków masowego przekazu przez wojsko i siły bezpieczeństwa. Zauważył, że założenia wprowadzenia stanu wojennego zawierają nadmierne wydłużenie procedury jego wprowadzenia, w związku z czym należy podjąć niezbędne przedsięwzięcia zmierzające do skrócenia tego czasu przez ostateczne opracowanie stosownych dokumentów.

Gen. Tadeusz Tuczapski poinformował, że z przygotowywanymi dokumentami dotyczącymi stanu wojennego zapoznano zespoły osób w MSW i MON, oryginały tych dokumentów zostały zdeponowane w Sztabie Generalnym WP, a kopie w MSW i Sekretariacie KOK. Pakiet przygotowanych dokumentów przyjmował założenia zgodne z Konstytucją PRL, jednakże zasady ich wykorzystania dopuszczały możliwość elastycznego działania stosownie do zaistniałej sytuacji.

Gen. Tadeusz Hupałowski podkreślił potrzebę ustalenia jednolitej wykładni treści art. 33 ust 2 Konstytucji. Zdaniem Sztabu Generalnego WP przepis ten należało interpretować w taki sposób, że Rada Państwa posiadająca uprawnienie do wprowadzenia stanu wojennego ma

również uprawnienia do określania skutków jego wprowadzenia. To drugie uprawnienie przysługiwałoby Radzie Państwa w każdym czasie, niezależnie od tego czy trwa sesja Sejmu.

Szef Sztabu Generalnego WP gen. Florian Siwicki zaproponował członkom KOK, aby na strajk ostrzegawczy NSZZ „Solidarność” odpowiedzieć podniesieniem stanu gotowości bojowej w MSW i MON, a na strajk generalny odpowiedzieć wprowadzeniem stanu wojennego ze wszystkimi jego skutkami.

Gen. Wojciech Jaruzelski uznał, iż oprócz prac nad przygotowaniem kompleksu niezbędnych aktów prawnych, należało przewidzieć potrzebę przygotowania harmonogramów czynności i przedsięwzięć niezbędnych dla wprowadzenia i wyegzekwowania skutków stanu wojennego. Dokumenty takie winny być zgromadzone w Sztabie Generalnym oraz w odpowiedniej części we właściwych organach sztabowych. Za niezbędne uznał podjęcie określonych prac nad wypracowaniem systemu ewentualnego wprowadzenia stanu wojennego na terenie jednego lub kilku województw.

Nadto na posiedzeniu rozpatrzono projekt uchwały KOK o militaryzacji. Przedstawione przez gen. W. Jaruzelskiego kierunki działania, KOK przyjął i zobowiązał osoby wchodzące w jego skład do ich realizacji. /Protokół Nr 1/81 z posiedzenia Komitetu Obrony Kraju w dniu 19 czerwca 1981 r. tom 32 k. 6223-6235, podobnie stan realizacji zadań w „Informacja Szefa Sztabu Generalnego WP o realizacji w resorcie Obrony Narodowej zadań związanych z zagwarantowaniem bezpieczeństwa państwa”/.

W dniach 22–26 czerwca 1981 r. na polecenie Szefa Sztabu Generalnego WP delegacja Warszawskiego Okręgu Wojskowego odwiedziła Białoruski Okręg Wojskowy. Na jej czele stał Dowódca WOW gen. Włodzimierz Oliwa. Przedmiotem rozmów była sytuacja w PRL. Białoruscy wojskowi podkreślali, że gen. Wojciech Jaruzelski, do którego żywią szczególny szacunek powinien wykorzystać do rozstrzygnięcia polskich spraw armię.

Na 15 posiedzeniu Sejmu PRL VIII kadencji w dniach 3–31 lipca t.r. doszło do odwołania z funkcji Ministra Spraw Wewnętrznych gen. Mirosława Milewskiego i powołania na to stanowisko gen. Czesława Kiszczaka. Nadto Sejm powołał gen. Tadeusza Hupałowskiego na stanowisko Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska. Wymienione powołania stanowiły kolejny etap wprowadzania do struktur rządowych żołnierzy – zaufanych podwładnych gen. Wojciech Jaruzelskiego. /Protokół z 15 posiedzenia Sejmu PRL VIII kadencji w dniu 30- 31 lipca 1981 r. /

W dniu 1 sierpnia 1981 r. na posiedzeniu Biura Politycznego KC PZPR Premier gen. Wojciech Jaruzelski odniósł się do rezolucji Izby Reprezentantów USA z 30 lipca

1981 r. stwierdzającej, że Stany Zjednoczone nie pozostałyby bierne, gdyby wojska radzieckie wkroczyły do Polski uznając, że celem przeciwnika jest „demontaż władzy”.
/Protokół Nr 2 z posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR w dniu 1 sierpnia 1981 r. tom 22 k. 4375-4393/

4 sierpnia 1981 r. płk Tadeusz Malicki przekazał, z polecenia Szefa KOK, Szefowi Sztabu Generalnego, projekt dekretu o stanie wojennym. Jak wynika z treści pisma przewodniego, projekt ten został sporządzony stosownie do przyjętych na ostatnim posiedzeniu KOK ustaleń. Był on tak opracowany, aby jego postanowienia można było stosować zarówno w przypadku wprowadzenia stanu wojennego na całym, jak i części terytorium PRL. Nadto dekret ten mógł być także stosowany w wypadku wprowadzenia stanu wojennego nie tylko ze względu na bezpieczeństwo państwa, ale również ze względu na obronność. Zastosowane rozwiązania pozwalały na selektywne stosowanie poszczególnych skutków wprowadzenia stanu wojennego oraz ich niezbędną eskalację w zależności od rozwoju sytuacji społeczno – politycznej w kraju i przyjętego scenariusza postępowania. Przedstawiony projekt dekretu uzgadniany był z MSW i Ministerstwem Sprawiedliwości. Jak wynika z treści uzasadnienia załączonego do w/w projektu, w związku z brakiem uregulowań prawnych dotyczących stanu wojennego należało kompleksowo unormować - w akcie rangi ustawy – całokształt następstw wprowadzenia stanu wojennego. Zważywszy, że rozwój sytuacji albo przyjęty sposób postępowania mógł uniemożliwić zwołanie posiedzenia Sejmu PRL celem uchwalenia stosownej ustawy, przygotowany został projekt dekretu z mocą ustawy do uchwalenia przez Radę Państwa. Przyjęty zakres przedmiotowy dekretu wykraczał poza granice prawotwórczych uprawnień Rady Państwa. Stwarzał jednak dostateczną podstawę prawną działania związanego z określeniem i stosowaniem skutków wprowadzenia stanu wojennego.

Ponadto projektowano przyznanie Radzie Państwa:

- uprawnień do wydania kolejnych dekretów z mocą ustawy, również w okresach między posiedzeniami Sejmu, po to aby organ ten mógł kształtować system prawny odpowiadający wymogom obowiązywania stanu wojennego,
- uprawnień do uznania w czasie wojny określonych obszarów za strefę działań wojennych oraz do ustanawiania zasad funkcjonowania organów państwa w tych strefach.

Generalnie przyjęto założenie, że bez względu na przyczynę wprowadzenia stanu wojennego stosowane będą przepisy obowiązujące przed jego wprowadzeniem ze zmianami i uzupełnieniami niezbędnymi do zapewnienia wzmożonej ochrony bezpieczeństwa i obronności państwa.

W tym okresie w Sekretariacie KOK w pracach nad stanem wojennym stosowano dokument „*Ramowy plan kierowania wprowadzeniem stanu wojennego z wykorzystaniem czynnika zaskoczenia*”. Opracowanie to przekazane zostało do Sekretariatu KOK z Zarządu I Operacyjnego Sztabu Generalnego. Dokument ten przewidywał odpowiednie działania w trzech okresach związanych ze stanem wojennym:

- w okresie poprzedzającym wprowadzenie stanu wojennego,
- w momencie wprowadzenia stanu wojennego,
- w okresie obowiązywania stanu wojennego.

Dla każdego z tych okresów opracowano zakres działania: propagandy, naczelných organów władzy, centralnych organów administracji państwowej, MSW i MON. Istotą tego planu było wskazanie czasu jaki poprzedzało każde działanie do godziny „G” – wprowadzenia stanu wojennego. Dokument przewidywał trzy warianty rozwoju sytuacji po wprowadzeniu stanu wojennego:

- pomyślny rozwój sytuacji,
- strajk generalny,
- strajk generalny połączony z masowymi zaburzeniami ulicznymi połączonymi z atakowaniem obiektów partyjno – państwowych.

W wypadku wariantu drugiego naczelne organy władzy państwowej podejmowałyby decyzje o poprawie operacyjnego położenia wojsk, co w rzeczywistości miało polegać na podjęciu określonych manewrów przez siły MON i MSW. W trzeciej wersji rozwoju wydarzeń, a więc strajku generalnego połączonego z wystąpieniami ludności cywilnej nastąpiłaby decyzja o zakresie użycia sił milicyjnych i wojska stosownie do dekretu o stanie wojennym.

W świetle powyższego nie ulega wątpliwości, że plan ten zakładał użycie sił zbrojnych MSW i MON do walki z ludnością cywilną.

W dniu 13 sierpnia 1981 r. w Sztabie Generalnym WP sporządzona została „*Informacja o stanie przygotowań państwa na wypadek konieczności wprowadzenia stanu wojennego oraz zasadniczych skutkach tego przedsięwzięcia*”. Dokument ten zawierał opis poziomu, na jakim znajdowały się prace nad wprowadzeniem stanu wojennego w resortach siłowych i Radzie Państwa, ukazywał także genezę przygotowań do tego stanu.

Jak wynika z treści tego dokumentu, równocześnie z podjętą przez partię oraz organy władzy ofensywą propagandową na rzecz przezwyciężenia sytuacji kryzysowej w kraju, pod kierownictwem KOK trwały intensywne przygotowania na wypadek konieczności wprowadzenia stanu wojennego.

W skali całego kraju, uwzględniając uwagi i propozycje przedstawione przez stronę radziecką, opracowano koncepcję wprowadzenia stanu wojennego. Nadto przygotowano komplet aktów prawnych oraz szczegółowe plany i harmonogramy działań wszystkich organów władzy i administracji państwowej od szczebla centralnego do podstawowych ogniw wykonawczych łącznie.

Dokument określał cel i sposób wprowadzenia stanu wojennego. Wskazywał w jakim zakresie dekret wprowadzający stan wojenny ustanowi: nowe zasady odpowiedzialności karnej oraz zakres zasady użycia sił resortów spraw wewnętrznych i obrony narodowej.

Nadto zawierał on informację, iż w zakładach poligraficznych ZSRR przygotowywane były obwieszczenia zawierające najważniejsze postanowienia dekretu Rady Państwa o stanie wojennym oraz wezwanie wszystkich obywateli do bezwzględnego przestrzegania wprowadzonych nakazów, zakazów i ograniczeń oraz wykonywania nałożonych obowiązków, a także podporządkowania się wszelkim zarządzeniom uprawnionych organów.

W dniu 11 września 1981 r. płk Tadeusz Malicki sporządził „*Informację o stanie przygotowań normatywno – organizacyjnych związanych z wprowadzeniem stanu wojennego oraz przedsięwzięć w zakresie militaryzacji i obrony cywilnej*”. Ja wynikało z tego dokumentu Sekretariat KOK realizując polecenie Przewodniczącego gen. Wojciecha Jaruzelskiego, we współdziałaniu ze Sztabem Generalnym WP, MSW opracował podstawowe przepisy ustawowe oraz wykonawcze dotyczące stanu wojennego, uwzględniając w nich aspekty zagrożenia wewnętrznego i obronności państwa, a także możliwości wprowadzenia tego stanu zarówno na całym terytorium PRL jak i jego części.

Opracowano i przygotowano do rozpatrzenia i wydania przez Radę Państwa następujące projekty:

- 1) dekretu o stanie wojennym;
- 2) dekretu o postępowaniach szczególnych w sprawach o przestępstwa i wykroczenia w czasie obowiązywania stanu wojennego;
- 3) uchwały w sprawie wprowadzenia stanu wojennego ze względu na bezpieczeństwo państwa;
- przez Radę Ministrów lub jej Prezesa:
 - 1) rozporządzenia w sprawie wykonania przepisów dekretów o stanie wojennym w zakresie łączności;
 - 2) rozporządzenia w sprawie zasad postępowania w sprawach o internowanie obywateli polskich;

3) rozporządzenia w sprawie zasad i trybu udzielania zezwoleń na rozpowszechnianie publikacji i widowisk oraz użytkowanie zakładów i urzędzeń poligraficznych w czasie obowiązywania stanu wojennego;

4) zarządzenia w sprawie zawieszenia działalności związków zawodowych i niektórych innych organizacji społecznych na czas obowiązywania stanu wojennego;
- przez Komitet Obrony Kraju:

1) uchwały w sprawie militaryzacji ze względu na zagrożenie bezpieczeństwa państwa;

2) uchwały w sprawie działania wojewódzkich komitetów obrony w sytuacji zagrażającej bezpieczeństwu lub obronności państwa oraz powołania pełnomocników KOK.

Nadto przygotowane zostały przez Ministra Obrony Narodowej, Ministra Spraw Wewnętrznych, Ministra Sprawiedliwości, Ministra Łączności oraz Szefa Obrony Cywilnej odpowiednie rozporządzenia i zarządzenia stanowiące akty wykonawcze w sprawach należących do ich właściwości. Dla ułatwienia operatywnego działania przez wojewodów w sferze spraw związanych z wprowadzeniem stanu wojennego, przygotowano wzorcowe zarządzenia do wykorzystania w toku realizacji przedsięwzięć związanych z wprowadzeniem stanu wojennego. W/w akty prawne zostały wydrukowane w ilościach niezbędnych do rozpatrzenia przez właściwe organy. Przygotowano również przedsięwzięcia organizacyjne do wydrukowania tych aktów prawnych po ich podpisaniu, a następnie do ich doręczenia właściwym ministrom i wojewodom oraz promulgacji w Dzienniku Ustaw i Monitorze Polskim.

Dla potrzeb środków masowego przekazu celem poinformowania społeczeństwa w sprawach związanych z wprowadzeniem stanu wojennego, opracowano zestaw komunikatów omawiających problematykę stanu wojennego w aspekcie poszczególnych obowiązków i uprawnień obywateli oraz organów administracji państwowej i gospodarki narodowej wynikających z faktu wprowadzenia stanu wojennego. W związku z powyższym wydrukowano obwieszczenie Przewodniczącego Rady Państwa o wprowadzeniu stanu wojennego ze względu na bezpieczeństwo państwa, których odpowiednią liczbę zdeponowano w Warszawie w Sztabie Generalnym. Nadto przygotowano akcje rozplakatowania tego dokumentu na terenie PRL.

W przedmiocie militaryzacji opracowano uchwałę KOK przewidującą z chwilą wprowadzenia stanu wojennego militaryzację określonych jednostek organizacyjnych, w tym zakładów pracy. „Informacja o stanie przygotowań normatywno – organizacyjnych związanych z wprowadzeniem stanu wojennego oraz przedsięwzięć w zakresie militaryzacji i obrony cywilnej” /

Opracowany w Sekretariacie KOK pakiet projektów aktów normatywnych przesłany został za pismem Szefa Sekretariatu KOK z dnia 7 października 1981 r. do Szefa Sztabu Generalnego WP gen. Floriana Siwickiego. Gen. Mieczysław Dębicki zwrócił się w nim jednocześnie o zwrot do Sekretariatu KOK dokumentów dotyczących stanu wojennego przesłanych za pismami z dnia 15 kwietnia i 4 sierpnia 1981 r. Powyższe oznaczało, że po raz ostatni przed dniem 13 grudnia 1981 r. przekazano uaktualnione w toku prac koordynowanych w Sekretariacie KOK dokumenty w postaci:

- uchwały Rady Państwa w sprawie wprowadzenia stanu wojennego ze względu na bezpieczeństwo państwa,
 - dekretu o stanie wojennym,
 - dekretu o postępowaniach szczególnych w sprawach o przestępstwa i wykroczenia w czasie obowiązywania stanu wojennego,
 - dekretu o przekazaniu do właściwości sądów wojskowych spraw o niektóre przestępstwa oraz o zmianie ustroju sądów wojskowych i wojskowych jednostek organizacyjnych Prokuratury PRL w czasie obowiązywania stanu wojennego
- oraz niezbędne do nich akty wykonawcze.

Posiedzenie Biura Politycznego KC PZPR w dniu 8 września 1981 r. poświęcone było głównie przygotowaniom reakcji wobec wyników I Zjazdu Krajowego NSZZ „Solidarność”.

W związku z zaistniałą sytuacją gen. Wojciech Jaruzelski uznał, iż „podjęte działania muszą mieć charakter niekonwencjonalny, a jeżeli dojdzie do sytuacji skrajnej, to z winy NSZZ „Solidarność” i społeczeństwo musi o tym wiedzieć”. Stanisław Kania podkreślił, że oprócz Biura Politycznego nie ma innego organu odpowiedzialnego za sytuację w Polsce. Jednocześnie na wniosek w/w ustalono zasadę każdorazowego zapraszania na posiedzenia Biura Politycznego m.in. Ministra Spraw Wewnętrznych gen. Czesława Kiszczaka.

Takie rozwiązanie stanowiło dla gen. Wojciecha Jaruzelskiego kolejny etap przejmowania wpływów w najważniejszych organach władzy państwowej. Po uzyskaniu dominującej roli w Wojsku Polskim, Radzie Ministrów, Biuro Polityczne stanowiło ostatni organ – tym razem partyjny – którego opanowanie pozwoliłoby na skuteczne zrealizowanie celu jakim było utrzymanie przez PZPR władzy poprzez wprowadzenie stanu wojennego.

Głównym tematem posiedzenia Komitetu Obrony Kraju w dniu 13 września 1981 r. była kwestia postępu przygotowań do stanu wojennego. W posiedzeniu tym po raz pierwszy jako Minister Spraw Wewnętrznych udział wziął gen. Czesław Kiszczak. Podczas posiedzenia omówiono: zasady działania państwa w czasie obowiązywania stanu wojennego, stopień gotowości wybranych resortów do działań po wprowadzeniu stanu wojennego, stan

przygotowań normatywno – organizacyjnych związanych z wprowadzeniem stanu wojennego oraz przedsięwzięć w zakresie militaryzacji i obrony cywilnej, propagandowe zabezpieczenie stanu wojennego. Stanisław Kania zwrócił uwagę na zachowanie w tajemnicy wszystkich rozpatrywanych na posiedzeniu spraw dotyczących stanu wojennego, a także na konieczność rozwiązania trudnych problemów społeczno – politycznych i ekonomicznych w istniejących warunkach własnymi siłami. Jako cel wprowadzenia stanu wojennego wskazał przekształcenie NSZZ „Solidarność” w związek zawodowy o socjalistycznym charakterze. Gen. Wojciech Jaruzelski podkreślił potrzebę rozwiązania wewnętrznego kryzysu własnymi siłami, przy pomocy państw socjalistycznych w sferze gospodarki oraz ocenił pozytywnie stan przygotowań do wprowadzenia stanu wojennego jednocześnie zalecając intensyfikację działań propagandowych. /Protokół Nr 2/81 z posiedzenia KOK w dniu 13 września 1981 r. /

18 września 1981 r. Szef Zarządu Politycznego WP gen. Józef Baryła zatwierdził dokument „*Zadania i struktura Głównego Zarządu Politycznego WP na okres szczególny*”.

W świetle jego treści głównym zadaniem tego organu w tym okresie było:

- pogłębianie motywacji wzorowej służby żołnierskiej socjalistycznej ojczyźnie;
- przekonywanie żołnierzy o konieczności użycia sił i środków wojska dla obrony interesów narodu i państwa;
- wzmacnianie politycznej kondycji żołnierzy i zapewnienie im świadomego działania w obronie zagrożonego państwa socjalistycznego i zdecydowanego zwalczania sił kontrrewolucji.

W oparciu o powyższe sporządzone zostały:

- „Plan partyjno – politycznego działania GZP WP w okresie szczególnym”,
- wytyczne Szefa GZP WP z dnia 16 października 1981 r.
- „Polityczne motywacje użycia wojsk przeciwko kontrrewolucji w Polsce”
- „Ramowy plan działania i kompetencje Oddziału Operacyjnego GZP WP” wraz załącznikami.

W dniu 18 września 1981 r. w Departamencie Gospodarki Materiałowo–Technicznej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych sporządzono „*Propozycje redakcji części dokumentu Sztabu MSW dotyczącej gotowości resortu spraw wewnętrznych w zakresie wyposażenia materiałowo – technicznego*”. W treści tego dokumentu przedstawiono m.in. stopień zapewnienia wyposażenia sił ROMO w: umundurowanie, zakwaterowanie, wyżywienie, środki transportu i uzbrojenie (brak 400 sztuk karabinów maszynowych).

Dziesięć dni później, w realizacji polecenia Kierownika Sztabu MSW sporządzona została informacja dotycząca stopnia zabezpieczenia potrzeb w zakresie transportu, uzbrojenia i uzbrojenia specjalnego wynikająca z decyzji Kierownika Nr 20A/81 oraz polecenia wydanego Komendantom Wojewódzkim MO z dnia 10 września 1981 r. Z raportu tego wynikało, że w zakresie uzbrojenia osiągnięto w zasadzie zamierzony stopień poza: brakami w broni zespołowej 400 ckm (planowano w tym zakresie rozdysponowanie nadwyżki 1200 rkm), 1934 sztuk miotaczy gazowych, 252 sztuk wyrzutni samochodowych, 813 sztuk tarcz ochronnych MO, 9765 pałek gumowych szturmowych MO, 38216 pałek gumowych zwykłych, 9604 masek przeciwgazowych.

Braki w w/w sprzęcie uzupełniano przy udziale resortów spraw wewnętrznych CSRS i NRD. Z MSW CSRS otrzymano do dnia 5 listopada 1981 r. m.in.: 300 tysięcy ręcznych granatów łzawiących, około 20 sztuk armatek wodnych, około 110 tysięcy pałek gumowych różnego rodzaju.

Natomiast z Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego i MSW NRD do dnia 17 listopada 1981 r. pozyskano do dyspozycji m.in. około 250 tysięcy granatów łzawiących, 20 tysięcy pałek różnego rodzaju, około tysiąca tarcz ochronnych 10 sztuk samochodów opancerzonych wyposażonych w ckm.

Tak więc, na dzień 11 grudnia 1981 r. w świetle informacji w sprawie zabezpieczenia potrzeb materiałowo – technicznych mobilizowanych jednostek zwartych MO zasadniczo (oprócz 400 ckm) braków nie stwierdzono. Taki stan rzeczy nastąpił głównie przy istotnej pomocy ze strony resortów CSRS, NRD i ZSRR.

Taka współpraca polegająca na uzupełnianiu niedoborów w uzbrojeniu jednostek podległych MSW PRL przez zaprzyjaźnione resorty (ZSRR, CSRS, NRD, WRL) trwała nieprzerwanie, także po wprowadzeniu stanu wojennego.

Powyższe dane w sposób jednoznaczny wskazują, że w okresie poprzedzającym stan wojenny, jak i po jego wprowadzeniu, korzystano z pomocy sprzętowej państw bloku wschodniego – głównie w zakresie dozbrojenia podległych resortowi jednostek – zarówno w Ministerstwie Obrony Narodowej, jak i w resortach spraw wewnętrznych. Skala udzielonej pomocy, jak i rodzaj sprzętu przekazanego do MSW potwierdza, że w państwach tych doskonale orientowano się w prowadzonych w PRL przygotowaniach dotyczących likwidacji opozycji. W ten sposób państwa te przyczyniły się pośrednio do osiągnięcia w/w celu. Okoliczność ta potwierdza po raz kolejny, że w 1981 r. nie było żadnej groźby interwencji zbrojnej państw Układu Warszawskiego w Polsce.

Fakt, iż w MSW obok sprzętu służącego do rozpędzania demonstracji (pałki, gaz łzawiący) uzupełniano głównie broń palną (ckm i rkm) stanowi realizację przyjętego w dniu 27 marca 1981 r. założenia walki z przeciwnikiem przy użyciu takiej broni.

Pomoc resortu obrony narodowej na rzecz MSW realizowana była również w sferze kwaterunkowej. Na dzień 7 października 1981 r. Sztab Generalny WP przygotował techniczne możliwości zabezpieczenia zakwaterowania i wyżywienie 13590 funkcjonariuszy resortu spraw wewnętrznych. O skali przygotowywanych sił osobowych MSW świadczy fakt, że takie zapewnienie wciąż nie spełniało zapotrzebowań MSW.

Ocenie przebiegu I części obrad Krajowego Zjazdu NSZZ „Solidarność” poświęcono posiedzenie Biura Politycznego KC PZPR w dniu 15 września 1981 r. Zdaniem Stanisława Kania uzyskane materiały zjazdowe nie pozostawiały wątpliwości co do celów Związku, a rozwiązania tej sytuacji mogły być dwa: całkowicie siłowe lub polityczne uzupełnione środkami administracyjnymi, represyjnymi. Kazimierz Barcikowski podkreślił, że NSZZ „Solidarność” ze zjazdu wyszła jako siła polityczna o charakterze antysocjalistycznym skupiająca wokół siebie całą opozycję. Dlatego też przepisy prawa powinny być wykorzystane do okiełznania masowego działania Związku, w tym i wystąpień antyradzieckich. Gen. Mirosław Milewski nie wykluczył rozlewu krwi w rozprawie z przeciwnikiem.

W związku z tym Stanisław Kania ponownie zaproponował dwa typy radykalnego rozwiązania problemu opozycji: linia politycznej ofensywy wspartej ograniczonymi środkami represji lub stan wojenny. Oba rozwiązania miałyby służyć rozbiciu NSZZ „Solidarność”. Stan wojenny oznaczał, że rozbicie to nastąpiłoby stosując areszty w dużo większym zakresie niż dotychczas. Wyraził opinie, że zagrożenie spowodowało konieczność sięgania do ostrzejszych środków. Stąd pomysł przekazania broni części aktywu partyjnemu. Minister Spraw Wewnętrznych gen. Czesław Kiszczak zapewnił, że w razie rozkazu wojsko użyje broni.

I Sekretarz KC PZPR uznał, iż partia musi być przygotowana do zbrojnej obrony socjalizmu. W podsumowaniu gen. Wojciech Jaruzelski podzielił stanowiska Biura Politycznego w przedmiocie siłowego rozwiązania „problemu” NSZZ „Solidarność” /Protokół Nr 7 z posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR w dniu 15 września 1981 r. /

W dniu 16 września 1981 r. Zastępca Komendanta Głównego MO gen. Józef Beim wydał polecenie wykonania, w dniu następnym, o godzinie 13.30, zadań wynikających z operacji o kryptonimie „Sasanka”. Operacja ta miała polegać na dostarczeniu do Komend Wojewódzkich MO przesyłek specjalnych zawierających materiały do wykorzystania w razie

wprowadzenia stanu wojennego. Pierwotne plany przewozu takich przesyłek sporządzono już w styczniu 1981 r.

Transport w ramach operacji „Sasanka” zabezpieczało 8 konwojów w składzie ośmiu nie oznakowanych samochodów z radiostacją z obsadą – dowódca konwoju, kierowca i konwojent oraz 8 samochodów ciężarowych z obsadą – 2 kierowców i konwojent. Wszyscy funkcjonariusze uzbrojeni w broń krótką i długą. Przesyłki specjalne po przewiezieniu ich do właściwych Komend Wojewódzkich MO, następnie zgodnie z planem przekazane zostały do wyznaczonych jednostek administracyjnych województwa.

Jednocześnie Biuro Polityczne KC PZPR również II turę I Zjazdu Krajowego NSZZ „Solidarność” oceniło jako kolejne zaostrzenie sytuacji w kraju.

W dniu 6 października 1981 r. omawiając treść przygotowywanego referatu na IV Plenum KC PZPR gen. Wojciech Jaruzelski wprost stwierdził, że zadaniem tego dokumentu jest pokazanie, że w toku Zjazdu Krajowego NSZZ „Solidarność” ukształtowała się w partię opozycyjną wobec ustroju. Taką samą ocenę przedstawił Stanisław Kania, który jednocześnie zwrócił uwagę na rodzaj zagrożeń wywoływanych przez NSZZ „Solidarność” jako „organizacji antyustrojowej”. Zdaniem w/w NSZZ „Solidarność” ukształtowała się jako organizacja scentralizowana, zdyscyplinowana, „egzekwująca posłuch siłą innymi słowy to partia opozycyjna”. /Protokół Nr 9 z posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR w dniu 6 października 1981 r. /

W dniu 13 października 1981 r. Komendant Główny MO przesłał Ministrowi Spraw Wewnętrznych zbiorcze zestawienie sił i środków MO (w tym ZOMO, NOMO, ROMO i jednostki manewrowe) przygotowanych do działań w sytuacjach szczególnych. W świetle tego dokumentu na okres „W” do działań na terenach miejskich w sytuacjach szczególnych przewidziano:

- 13031 funkcjonariuszy ZOMO;

Z zeznań Ryszarda Reiffa wynika, że do Sejmu PRL VIII kadencji został wybrany z ramienia PAX-u. W styczniu 1979 r. świadek został Prezesem w/w stowarzyszenia, a następnie kilka miesięcy później uchwałą Sejmu powołano go na Członka Rady Państwa. W tym czasie w Radzie Państwa postacią pierwszoplanową był Kazimierz Barcikowski – członek Biura Politycznego PZPR. W sprawach najistotniejszych decyzje podejmowane były przez Przewodniczącego Rady Państwa Henryka Jabłońskiego przy aprobachie Kazimierza Barcikowskiego. Takie współdziałanie wymienionych osób oznaczało dla pozostałych

Członków, że sprawa jest istotna dla wyższej instancji partyjnej. Jeżeli w trakcie działalności Rady dochodziło do sprzeciwu to mógł on pochodzić zasadniczo o trzech osób: Kazimierza Secomskiego, Jana Szczepańskiego i Ryszarda Reiffa. W końcowym okresie 1981 r. gen. Jerzy Ziętek z powodu podeszłego wieku, jak i ciężkiej choroby w ogóle nie uczestniczył w obradach Rady Państwa. Zdaniem Ryszarda Reiffa bezpośrednio przed 13 grudnia 1981 r. nikomu z Rady Państwa – może poza Kazimierzem Barcikowskim – nie przychodziło do głowy, że w PRL może zostać wprowadzony stan wojenny z innego powodu, niż wkroczenie na teren państwa wojsk innego państwa.

Z świetle zeznań Ryszarda Reiffa przebieg nadzwyczajnego posiedzenia Rady Państwa w dniu 13 grudnia wyglądał następująco. W dniu 12 grudnia 1981 r. późnym wieczorem Ryszard Reiff w domu przygotowywał wystąpienie na Kongres Kultury, odbywający się właśnie w Warszawie. Około kwadransa po północy – a więc już w dniu 13 grudnia 1981 r. – do drzwi domu świadka zadzwoniło dwóch oficerów Wojska Polskiego. Żołnierze w stopniach majora i kapitana oświadczyli świadkowi, że zarządzono nadzwyczajne posiedzenie Rady Państwa, okazując jednocześnie zawiadomienie. Gdy Ryszard Reiff chciał osobiście przeczytać treść tego dokumentu jeden z oficerów oświadczył, że jest to niemożliwe, gdyż nie mają prawa oddać go wezwanemu. Z treści wezwania wynikało, że Przewodniczący Rady Państwa Henryk Jabłoński zawiadamia o nadzwyczajnym zebraniu o godzinie 1.00. Świadek nie pamięta czy na kartce wskazana była data posiedzenia. Ryszard Reiff chciał do Belwederu jechać własnym samochodem. Wojskowi oświadczyli jednak, że podwiozą go swoją „Wołgą”, gdyż mogą być problemy z dotarciem na miejsce. Jadąc na posiedzenie świadek nie zauważył na ulicach miasta nic szczególnego. Dopiero przed budynkiem Belwederu zauważył on wzmocnione posterunki wojskowe. Wewnątrz pałacu znajdowali się oficerowie Wojska Polskiego, w tym gen. Tadeusz Tuczapski. Jeszcze przed rozpoczęciem posiedzenia Ryszard Reiff rozmawiał z Janem Szczepańskim, który też nie wiedział co się dzieje.

O godzinie 1.00 Przewodniczący Rady Państwa Henryk Jabłoński otworzył posiedzenie i nie podając szczegółów oddał głos gen. Tadeuszowi Tuczapskiemu. Przed każdym z obecnych Członków Rady Państwa leżał plik dokumentów. Gen. Tadeusz Tuczapski oświadczył obecnym, że Polsce grozi anarchia, powrót do państwa burżuazyjnego, kontrewolucja i w związku z tym trzeba przywrócić porządek. Sposobem na to miało być podjęcie uchwały i uchwalenie dekretów wprowadzających na terenie kraju stan wojenny. Następnie zrelacjonował on ogólnie treść przedłożonych dokumentów. W zaistniałej sytuacji, zdaniem Ryszarda Reiffa, nie było możliwości zapoznania się z tym

dokumentami. W/w zrozumiał, że ekipa Jaruzelskiego dokonała wyboru siłowego rozwiązania konfliktu społecznego. W trakcie zarządzanej przez Henryka Jabłońskiego dyskusji świadek podjął polemikę ze stanowiskiem reprezentowanym przez gen. Tadeusza Tuczapskiego. Część Członków Rady Państwa poparła wprowadzenie stanu wojennego. Obecna na posiedzeniu Eugenia Kempara zaatakowała poglądy Ryszarda Reiffa. Po około godzinnej dyskusji Przewodniczący Rady Państwa zarządził głosowanie. Wówczas o głos jako ostatni poprosił Władysław Kruczek, który zaapelował do Ryszarda Reiffa o głosowanie za stanem wojennym. W/w argumentował, że jednomyślność w trakcie głosowania zostanie oceniona przez opinię światową jako działania w imię dobra narodu, natomiast głos sprzeciwu spowoduje, że głosowanie zostanie odebrane jako obrona władzy. Następnie doszło do głosowania. Ryszard Reiff głosował przeciw, a Jan Szczepański oświadczył, że nie może głosować bo nie czytał przedłożonych tekstów. Henryk Jabłoński podsumował, że wszyscy – poza Ryszardem Reiffem - głosowali za wprowadzeniem stanu wojennego.

Na posiedzeniu oprócz wojskowych obecny był Tadeusz Skóra – Wiceminister Sprawiedliwości. Jego rola polegała na rozwianiu ewentualnych wątpliwości co do braku umocowania w Konstytucji Rady Państwa w zakresie uchwalenia przedłożonych aktów prawnych.

W trakcie nadzwyczajnego posiedzenia nikt z obecnych na sali nie podniósł, że skoro trwa sesja Sejmu VIII kadencji to Rada Państwa nie może uchwalać dekretów z mocą ustawy.

Ocena prawno-karna wyżej opisanych okoliczności związanych z wprowadzeniem w dniu 13 grudnia 1981 roku stanu wojennego dała podstawę do skierowania w dniu 10 kwietnia 2007 roku przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Katowicach aktu oskarżenia przeciwko Wojciechowi Jaruzelskiemu i innym o czyny z art. 258 § 3 kk i art. 18 § 2 kk w zw z art. 231 § 1 w zw z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 roku o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Przedmiotowy akt oskarżenia został przekazany do Sądu Okręgowego w Warszawie, a rozpoczęcie rozpoznawania sprawy ma się rozpocząć we wrześniu bieżącego roku.

W tym stanie rzeczy koniecznym było również zbadanie, czy stosujący przepisy dekretu o stanie wojennym prokuratorzy i sędziowie nie naruszyli prawa, łamiąc zasadę nieretroaktywności prawa karnego. Śledztwa w tych sprawach zostały wszczęte przez wszystkie komisje oddziałowe. Najbardziej reprezentatywne będą jednak ustalenia dokonane przez OKŚZpNP w Katowicach, jako że prowadzone przez nią śledztwo jest najbardziej

zaawansowane, a okoliczności z nim związane będą miały znaczenia dla rozstrzygnięcia wszystkich tego rodzaju spraw.

Od roku 2005 OKŚZpNP w Katowicach pod sygn. S 70/05/Zk prowadzi śledztwo w sprawie zbrodni komunistycznych, polegających na przekroczeniu uprawnień przez prokuratorów i sędziów, którzy w czasie stanu wojennego oskarżali i skazywali na kary pozbawienia wolności członków NSZZ „Solidarność” za czyny, które w chwili ich popełnienia nie były przez prawo zabronione, a które to zachowania nosiły cechy represji politycznych stosowanych wobec tych osób i były działaniem na ich szkodę.

W toku tego śledztwa analizie poddano wszystkie 33 wyroki wydane przez sędziów byłego Sądu Wojewódzkiego w Katowicach, na podstawie przepisów *dekretu z dnia 12 grudnia 1981r. o stanie wojennym (Dz. U. Nr 29 poz. 154)* i na tej podstawie stwierdzono, iż 7 spośród nich, dotyczących 13 oskarżonych, zostało wydanych za popełnienie czynów spenalizowanych w art. 46 w/w dekretu w okresie 13–16 grudnia 1981 r., a więc w dniach w których zgodnie z obowiązującym prawem dekret o stanie wojennym nie obowiązywał.

Dekret wprowadzał w tym artykule karalność zachowań polegających na nie odstąpieniu od udziału w działalności w stowarzyszeniach, zawiązkach zawodowych, zrzeszeniach lub organizacjach, a także organizowaniu albo kierowaniu strajkiem lub akcją protestacyjną.

Przeprowadzone czynności w śledztwie jednoznacznie wykazały, iż podejrzani w tych sprawach nie mogli być pociągnięci do odpowiedzialności karnej, gdyż *dekret z dnia 12 grudnia 1981r. o stanie wojennym (Dz. U. Nr 29 poz. 154)*, w którym zawarty był art.46, który stanowił podstawę do prowadzenia czynności przez w/w prokuratorów i sędziów, wobec podejmujących akcje strajkowe działaczy NSZZ „Solidarność” był antydatowany. Stwierdzenie to jest wynikiem ustaleń, które wykazały, iż druk Dziennika Ustaw z dnia 14 grudnia 1981 r., nr 29 z 1981 r. z tekstem dekretów *o stanie wojennym i o postępowaniach szczególnych w sprawach o przestępstwa i wykroczenia w czasie obowiązywania stanu wojennego*, rozpoczęto dopiero w godzinach rannych 17 grudnia 1981 r., a zakończono go w dniu następnym, to jest w dniu 18 grudnia 1981 r. Z tej też przyczyny do kolportażu tego Dziennika Ustaw przystąpiono w dniu 17 grudnia 1981r., po otrzymaniu z drukarni pierwszych partii wydrukowanych dzienników ustaw zawierających treść tych dekretów.

Ogłoszenie ustawy, jak i dekretu w Dzienniku Ustaw jest konstytucyjnie określonym wymogiem od którego zależy wejście w życie ustawy, a opublikowanie powyższych aktów prawnych w inny sposób nie tworzy żadnych skutków prawnych i niedopuszczalne jest, jakiegokolwiek antydatowanie lub postdatowanie względem dnia rzeczywistego wydania Dziennika Ustaw, co miało miejsce w przypadku promulgacji wskazanego powyżej aktu prawnego. Tym samym w dniach w którym pokrzywdzeni mieli dopuścić się przypisanych im czynów, dekret o stanie wojennym, jako ogłoszony w Dzienniku Ustaw z 14 grudnia 1981r., nie mógł obowiązywać i powodować pociągania ich do odpowiedzialności karnej za naruszenie jego przepisów, co znalazło również odzwierciedlenie w orzecznictwie Sądu Najwyższego, które na poparcie tej tezy również przytoczono (postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 10 lipca 1991r., V KRN 474/90).

Zastosowanie wobec podejmujących akcje strajkową w okresie 13 – 16 grudnia 1981 r. działaczy NSZZ „Solidarność” przez prokuratorów i sędziów podejmujących czynności w prowadzonych przeciwko nim sprawach nieobowiązującego aktu prawnego, to jest *dekretu o stanie wojennym*, było również pogwałceniem jednej z najbardziej fundamentalnych zasad procesu karnego, to jest zasady *nullum crimen nulla poena sine lege poenali anteriora*, której rozwinięciem są cztery zasady szczegółowe, dotyczące określoności przestępstwa, oznaczoności kary, ustawy jako źródła prawa i zakazu działania prawa wstecz i których respektowanie stanowi gwarancję przestrzegania praworządności w państwie.

Nadto, stosowanie wobec podejrzanych w tych sprawach, *dekretu z dnia 12 grudnia 1981r. o stanie wojennym (Dz. U. Nr 29 poz. 154)*, to jest aktu prawnego, który wprowadził w art. 61 w istocie retroaktywność działania, stanowiąc, że „dekret wchodzi w życie z dniem ogłoszenia z mocą od dnia uchwalenia” pozostawało w oczywistej sprzeczności z art. 1 kk z 1969 r., stojącym na gruncie zasady *lex retro non agit*, który stanowił, iż „odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto dopuszcza się czynu społecznie niebezpiecznego, zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia” oraz *Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych* ratyfikowanego przez Polskę w 1977 r., w którym w art. 15 sformułowano zasadę, że „nikt nie może być skazany za czyn lub zaniechanie, które w myśl prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowiły przestępstwa w chwili ich popełnienia” i z którego art. 4 wynika, że zasada ta nie może być uchylona nawet „w przypadku, gdy wyjątkowe publiczne niebezpieczeństwo zagraża istnieniu

narodu i fakt ten został oficjalnie ogłoszony” – czyli także w sytuacji wprowadzenia stanu wojennego.

Przeciwko retrospektywnemu działaniu dekretu o stanie wojennym przemawia ponadto zasada zawinienia sformułowana w części ogólnej kodeksu karnego, która zgodnie z art. 121 kk z 1969r. ma zastosowanie również do przestępstw przewidzianych w dekrecie, gdyż *dekret o stanie wojennym* w tym zakresie nie zawierał żadnych przepisów odmiennych. Zgodnie z tą zasadą warunkiem przestępczości jest nie tylko obiektywna bezprawność, ale również subiektywna jej znajomość, albo przynajmniej możliwość świadomości tej bezprawności. Za bezsporne uznać należy, że przestępczość czynów popełnionych przed rzeczywistą dostępnością dekretu w urzędowych ośrodkach upowszechniania (Dziennik Ustaw) zostaje wyłączona i to zarówno ze względu na brak powinności zapoznania się z dekretem, który jeszcze nie wszedł w życie, jak i możliwości zapoznania się z niedostępnym dekretem. Na gruncie prawa karnego, niewiele w tym zakresie zmienia fakt, że jakaś część wiedzy o bezprawności dotarła do osób podejmujących strajki lub akcje protestacyjne za pośrednictwem radia lub telewizji, gdyż była to jedynie wiedza o bezprawności, która miała być dopiero – choćby z mocą wsteczną – nadana, ale która jeszcze nie weszła w życie, a zatem świadomość bezprawności przyszłej. Świadomość natomiast rzeczywistej bezprawności nastąpiła dopiero z momentem wejścia w życie dekretu, czego w żadnym razie nie można łączyć z dniami 13–16 grudnia 1981 r.

Na podstawie powyższych ustaleń i innych czynności procesowych przeprowadzonych w śledztwie S 70/05/Zk, zgromadzono w jego toku materiał dowodowy, który w dostateczny sposób uzasadniał podejrzenie popełnienia przez prokuratorów i sędziów podejmujących czynności w tych sprawach przestępstw polegających na przekroczeniu przysługujących im uprawnień i bezprawnym pozbawieniu wolności członków NSZZ „Solidarność” podejmujących akcje strajkowe, które stanowiły jednocześnie zbrodnie komunistyczne w rozumieniu art. 2 ust. 1 *ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 1998r. Nr 155, poz. 1016 z późn. zm.)*.

Bezprawne działanie prokuratorów w tych sprawach polegało na zarzucaniu podejrzanym popełnienia przestępstw z art.46 *dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym (Dz. U. Nr 29 poz. 154)*, które w chwili ich popełnienia nie były przez prawo

zabronione, wyłącznie w oparciu o ten zarzut, stosowaniu wobec nich środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania, kierowaniu i popieraniu przeciwko nim aktów oskarżenia przed sądem oraz zaskarżaniu wyroków Sądu Wojewódzkiego w Katowicach, które skazywały oskarżonych za popełnienie tych czynów na kary pozbawienia wolności poniżej granic kar, wnioskowanych przez prokuratorów na rozprawie.

Noszące cechy bezprawności działania sędziów w tych postępowaniach, polegało na utrzymywaniu w mocy postanowień prokuratorów o stosowaniu wobec podejrzanych środków zapobiegawczych w postaci tymczasowego aresztowania wyłącznie w oparciu o czyny, które w chwili ich popełnienia nie były zabronione przez prawo, skazywaniu za ich dokonanie na kary pozbawienia wolności oraz w przypadku zaskarżenia tych wyroków do sądu II instancji, utrzymywaniu tych wyroków w mocy.

W związku z tymi ustaleniami i stwierdzeniem, iż za popełnienie tych czynów ściganiem karnym należy objąć prokuratorów i sędziów, którzy korzystają z immunitetów, to jest uprawnienia polegającego na tym, że zapewnia on korzystających z nich osobom niedopuszczalność wszczęcia przeciwko nim i prowadzenia postępowania karnego bez zgody właściwego organu, w tych przypadkach sądów dyscyplinarnych, w dniu 13 lipca 2007 r. OKŚZpNP w Katowicach skierowała do właściwych sądów dyscyplinarnych łącznie 24 wnioski o udzielenie zezwolenia na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej tych sędziów i prokuratorów.

Wnioski te skierowano wobec 7 byłych prokuratorów prokuratur dawnego województwa katowickiego i 17 sędziów byłego Sądu Wojewódzkiego w Katowicach i Sądu Najwyższego w Warszawie. W chwili kierowania tych wniosków dotyczyły one 1 prokuratora pełniącego czynną służbę w Prokuraturze Rejonowej w Tychach oraz 6 przeniesionych w stan spoczynku – będących prokuratorami w stanie spoczynku Prokuratury Okręgowej w Katowicach oraz Prokuratur Rejonowych w Sosnowcu, Tychach i Dąbrowie Górniczej. Wnioski dotyczące sędziów, obejmowały 4 sędziów pełniących urząd na stanowisku sędziowskim w Sądzie Apelacyjnym w Szczecinie oraz Sądzie Okręgowym w Katowicach, 13 sędziów przeniesionych w stan spoczynku: w tym 8 Sądu Okręgowego w Katowicach, 1 Sądu Okręgowego w Lublinie, 1 Sądu Okręgowego w Warszawie, 2 Sądu Najwyższego oraz 1 Trybunału Konstytucyjnego.

Kwalifikując opisane powyżej działania prokuratorów i sędziów, których dotyczyły wnioski o udzielenie zezwolenia na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej, jako czynów wypełniających znamiona zbrodni komunistycznej określonej w art. 2 ust.1 ustawy z dnia 18 grudnia 1998r. o Instytucie Pamięci Narodowej-Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 1998 r., Nr 155, poz. 1016 z późn. zm.), to jest czynów popełnionych przez funkcjonariuszy państwa komunistycznego, polegających na stosowaniu represji lub innych form naruszanie praw człowieka wobec jednostek lub grup ludności, przyjęto, iż czyny te w ówczesnej sytuacji społeczno-politycznej były nacechowane elementami represji, których przejawami było zatrzymanie, wszczęcie sprawy karnej, aresztowanie, a następnie skazanie na karę pozbawienia wolności i które to czyny, zgodnie z art. 4 ust. 1a cyt. ustawy, ulegają przedawnieniu w 2020 r.

Rozpoznający wnioski o udzielenie zezwolenia na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej, dotyczące sędziów w stanie spoczynku Sądu Najwyższego, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego – Prezes Sądu Dyscyplinarnego, zarządzeniami z dnia 26 lipca 2007 r. sygn. SND 1/07 i SND 2/07 odmówił ich przyjęcia jako oczywiście bezzasadnych. Podjęcie tych decyzji uzasadnił m. in. tym, że odwoływanie się w celu wydania decyzji przez Sąd Dyscyplinarny na niekorzyść f-sza publicznego stosującego przepisy dekretu o stanie wojennym do orzecznictwa Sądu Najwyższego z 1991 roku, zapadłego na gruncie zasad prawnoustrojowych państwa, które w czasie działania funkcjonariusza nie istniały, nie może być aprobowane i że sędziowie których wnioski dotyczyły nie mogli posiadać w chwili prowadzenia przez siebie postępowań świadomości antydatowania Dziennika Ustaw, zawierającego treść dekretu o stanie wojennym, albowiem fakt ten został ujawniony dopiero w 1991 r. wraz z notyfikowaniem Sądowi Najwyższemu pisma Biura Prawnego Urzędu Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 1991 r. (nr Pr. 147 – 67/91) i dopiero od jego ujawnienia upadło domniemanie, że publikator ten został wydany prawidłowo w dniu 14 grudnia 1981 r.

Po zaskarzeniu tych zarządzeń przez prokuratora OKŚZpNP w Katowicach, rozpoznający te zażalenia, Sąd Najwyższy – Sąd Dyscyplinarny w Warszawie w trakcie jednego z tych postępowań w dniu 28 września 2007 r. postanowił, o przekazaniu powiększonemu składowi Sądu Najwyższego zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej interpretacji ustawy, a sprowadzającego się do tezy: „Czy oczywistym jest, że na gruncie postanowień Konstytucji PRL, przy jednoczesnym braku regulacji niektórych

podstawowych zasad prawnych, sąd rozpoznający sprawę o przestępstwo określone w *dekrecie z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym* był zwolniony z obowiązku respektowania, daty wskazanej w organie promulgacyjnym (dnia 14 grudnia 1981r.) jako dnia „prawnego ogłoszenia” tego dekretu w rozumieniu art.3 *ustawy z dnia 30 grudnia 1950 r. o wydawaniu Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”* oraz normy art.61 wymienionego dekretu w części nadającej mu moc wsteczną „od dnia uchwalenia”, a jeżeli tak, to na jakiej podstawie prawnej i w jakich okolicznościach?”

Rozstrzygający to zagadnienie prawne Sąd Najwyższy w powiększonym 7 osobowym składzie w dniu 20 grudnia 2007 r. wydał uchwałę sygn. I KZP 37/07, stanowiącą rozstrzygnięcie wskazanego powyżej pytania prawnego w której stwierdził, iż *„ze względu na: nie zamieszczenie w Konstytucji PRL z 1952r. zakazu tworzenia przepisów karnych z mocą wsteczną (zasady lex retro non agit) oraz brak mechanizmu prawnego umożliwiającego uruchamiania kontroli zgodności przepisów rangi ustawowej z Konstytucją lub prawem międzynarodowym, a także brak regulacji określającej miejsce umów międzynarodowych w krajowym porządku prawnym sądy orzekające w sprawach karnych o przestępstwa z dekretu o stanie wojennym nie były zwolnione z obowiązku stosowania retroaktywnych przepisów karnych rangi ustawowej”*. Jednocześnie sąd ten, uchwałę tę polecił wpisać do księgi zasad prawnych, co skutkuje tym, że uchwała ta wiąże wszystkie składy Sądu Najwyższego, także w innych sprawach.

Rozpoznający pozostałe skierowane w toku śledztwa S 70/05/Zk, wnioski o udzielenie zezwolenia na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sędziów, którzy podejmowali czynności wobec działaczy NSZZ „Solidarność” w inkryminowanym okresie, Prezesi Sądów Apelacyjnych – Sądów Dyscyplinarnych w Krakowie i we Wrocławiu, odmawiali ich przyjęcia jako oczywiście bezzasadnych, które to decyzje, po ich zaskarżeniu przez prokuratora OKŚZpNP w Katowicach, były utrzymywane w mocy przez Sądy Apelacyjne – Sądy Dyscyplinarne w Krakowie oraz we Wrocławiu. Motywując te decyzje, sądy te posłużyły się podobną argumentacją i wywodami do zaprezentowanej przez Sąd Najwyższy w przytoczonym powyżej orzeczeniu.

Również Sąd Dyscyplinarny dla Prokuratorów przy Prokuraturze Generalnym RP, rozpoznający w różnych składach wnioski o zezwolenie na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej prokuratorów, którzy w czasie stanu wojennego stosowali wobec

działaczy NSZZ „Solidarność” nieobowiązujące przepisy dekretu o stanie wojennym nie udzielił tych zezwoleń, akcentując brak po stronie prokuratorów stosujących w dniach 13 – 16 grudnia 1981 r. przepisy tego dekretu, świadomości jego antydatowania. Orzeczenia te nie zostały zaskarżone przez prokuratora OKŚZpNP w Katowicach z uwagi na treść uchwały sygn. I KZP 37/07 z dnia 20 grudnia 2007 r., wydanej przez Sąd Najwyższy w toku tego śledztwa.

Do chwili obecnej, postępowanie w sprawie udzielenia zezwolenia na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sędziego Trybunału Konstytucyjnego w stanie spoczynku, który w inkryminowanym okresie jako sędzia Sądu Najwyższego stosował nieobowiązujące przepisy dekretu o stanie wojennym nie zostało zakończone, albowiem od dnia 28 maja 2008 r. toczy się ono przed Zgromadzeniem Ogólnym Sędziów Trybunału Konstytucyjnego.